

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomických věd**

Důchodová reforma v ČR – východiska a doporučení

Lucie Drbalová

**Diplomová práce
2013**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

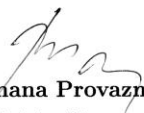
Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Drbalová**
Osobní číslo: **E11604**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Důchodová reforma v ČR - východiska a doporučení**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Předmětem práce bude důchodová reforma v ČR, důvody pro její přijetí a její zhodnocení v kontextu současných přístupů k důchodovému zabezpečení.
Modely důchodového zabezpečení z hlediska historického vývoje.
Doporučení světových institucí k důchodovým reformám.
Východiska důchodové reformy v ČR - analýza ekonomických, sociálních a demografických podmínek.
Současná důchodová reforma v ČR a její zhodnocení.

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

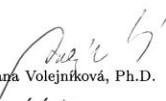
KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 542 s. ISBN 80-7357-585-4
MUNKOVÁ, G. a kol. Sociální politika v evropských zemích. Praha: Karolinum, 2004. 189 s. ISBN 80-246-0780-8
PEKOVÁ, J. Veřejné finance: teorie a praxe v ČR. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 642 s. ISBN 80-7357-698-1
Pension System and Reform Conceptual Framework. [online] OECD. 2008.
Dostupné z: www.oecd.org
VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. Praha: Codex Bohemia, 1996. 601 s. ISBN 80-85963-21-3
Závěrečná zpráva poradního expertního sboru. [online] MPSV. 2011. Dostupné z: www.socialniporadce.mpsv.cz
Internetové stránky ČSSZ [online]. Dostupné z: www.cssz.cz
Internetové stránky Důchodová reforma v ČR [online]. Dostupné z: www.duchodovareformavcr.cz
Internetové stránky MPSV ČR [online]. Dostupné z: www.mpsv.cz
Internetové stránky OECD [online]. Dostupné z www.oecd.org
Internetové stránky Světové banky [online]. Dostupné z: www.worldbank.org
Odborné periodikum Fórum sociální politiky

Vedoucí diplomové práce:
doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: 20. června 2012
Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejnková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 16. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 14. 4. 2013

Bc. Lucie Drbalová

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych chtěla poděkovat doc. Ing. Romaně Provazníkové, Ph.D., vedoucí mé práce, za cenné rady a připomínky.

ANOTACE

Práce se zabývá současným stavem důchodové reformy v ČR. Nejprve práce popisuje základní historické modely důchodového zabezpečení, klasifikuje penzijní systémy, vystihuje názory několika světových institucí k důchodovým reformám. Dále se práce soustředí na reformu v podmínkách České republiky – analyzuje hlavní demografické, ekonomické a sociální podmínky vedoucí k nutnosti změny systému. Dále popisuje historický vývoj důchodového zabezpečení v ČR, včetně současného stavu důchodové reformy. V závěrečné kapitole je rovněž provedeno zhodnocení reformy a formulována doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA

Druhý pilíř, důchodová reforma, fondové financování, průběžný systém, třetí pilíř

TITLE

The reform of pension in the Czech Republic – solutions and recommendations

ANNOTATION

The work deal with current status of pension reform in the Czech Republic. At first, the work describes basic models of pension security, classifies pension systems, reflects ideas of several world institutions about pension reforms. Further, the work focus on reform in the Czech Republic – analyzes main demographic, economic and social conditions leading to necessity of change. Further, the work describes history of Czech pension security, including current status of reform. Evaluation and recommendations are formulated in the last chapter.

KEYWORDS

Fund financing, pay-as-you-go system, pension reform, second pillar, third pillar

OBSAH

ÚVOD	11
1 HISTORIE DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ	12
1.1 Historické modely důchodového zabezpečení	12
1.2 Základní typy konstrukce důchodového systému	13
2 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ	16
2.1 Penzijní systémy podle sektoru, který je provozuje	16
2.2 Penzijní systémy podle druhu financování	17
2.2.1 <i>Pay-as-you-go systém</i>	18
2.2.2 <i>Fondově financovaný systém</i>	20
2.2.3 <i>Rizika pay-as-you-go a fondového financování</i>	22
2.3 Dávkově definované a příspěvkově definované penzijní plány	23
2.4 Chilský systém	25
3 DOPORUČENÍ MEZINÁRODNÍCH INSTITUCÍ K DŮCHODOVÉ REFORMĚ	28
3.1 Světová banka	28
3.1.1 <i>Pilíře důchodového systému</i>	29
3.1.2 <i>Základní principy důchodového systému</i>	30
3.1.3 <i>Doporučení pro země EU – systém NDC</i>	31
3.2 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj	35
3.3 Evropská unie a Mezinárodní organizace práce	37
4 ANALÝZA DEMOGRAFICKÝCH UKAZATELŮ	41
4.1 Stárnutí obyvatelstva	41
4.1.1 <i>Porodnost a plodnost</i>	41
4.1.2 <i>Naděje dožití</i>	44

4.1.3 Vývoj počtu poplatníků a počtu důchodců.....	46
4.2 Migrace	47
5 ANALÝZA EKONOMICKÝCH A SOCIÁLNÍCH UKAZATELŮ	49
5.1 Saldo důchodového účtu	49
5.2 Vývoj nezaměstnanosti a ekonomický růst.....	50
5.3 Zaměstnanost starších osob.....	51
5.4 Vývoj úspor domácností	52
5.5 Životní úroveň důchodců	54
5.6 Míra přerozdělování.....	55
6 SOUČASNÝ STAV DŮCHODOVÉ REFORMY V ČR.....	57
6.1 Vývoj důchodového zabezpečení v ČR	57
6.1.1 Zárodky československého důchodového zabezpečení.....	57
6.1.2 Vývoj důchodového zabezpečení v letech 1948-1989	59
6.1.3 Vývoj českého důchodového zabezpečení po roce 1993	60
6.2 Současná podoba důchodové reformy	65
6.2.1 Změny v prvním pilíři	65
6.2.2 Druhý pilíř	68
6.2.3 Třetí pilíř.....	71
6.2.4 Předdůchody	72
6.2.5 Bezpečnost úspor.....	73
6.2.6 Informační kampaň	74
6.3 Postoj obyvatel ČR k důchodové reformě	74
6.4 Zhodnocení a doporučení k důchodové reformě.....	77
ZÁVĚR.....	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	85

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Porodnost a plodnost v ČR pro období 1993 - 2010.....	42
Tabulka 2: Naděje dožití mužů a žen v ČR 2000 - 2011	44
Tabulka 3: Vývoj počtu důchodců a poplatníků pojistného v období 2007 - 2012.....	46
Tabulka 4: Migrace v ČR v období 2001 - 2011	48
Tabulka 5: Struktura úspor domácností v ČR 2009.....	53
Tabulka 6: Příspěvky na penzijní připojištění před a po reformě.....	72
Tabulka 7: Názory občanů na důchodový systém	76

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Zastoupení soukromých schémat v EU	38
Obrázek 2: Věkové složení obyvatelstva ČR – rok 2008	45
Obrázek 3: Věkové složení obyvatelstva ČR – rok 2050	45
Obrázek 4: Podíl osob v důchodovém věku na produktivním obyvatelstvu	47
Obrázek 5: Saldo důchodového účtu 2003 - 2011.....	49
Obrázek 6: Podíl veřejných výdajů na důchody na HDP, 2007	50
Obrázek 7: Procento důchodců žijících v chudobě, 2007	54
Obrázek 8: Náhradový poměr v období 1988 - 2011	55
Obrázek 9: Stabilizace schodku důchodového systému	64
Obrázek 10: Zvyšování důchodového věku	67

SEZNAM ZKRATEK

CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
Czech POINT	Český podací ověřovací informační národní terminál
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
DB	Defined benefit, dávkově definovaný
DC	Defined contribution, příspěvkově definovaný
DPH	Daň z přidané hodnoty
DPS	Doplňkové penzijní spoření
EU	Evropská unie
FF	Fondové financování
FÚ	Finanční úřad
ILO	Mezinárodní organizace práce
Kč	Korun českých
MF	Ministerstvo financí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NDC	Notional defined contribution
NERV	Národní ekonomická rada vlády
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PAYG	Pay-as-you-go, průběžně financovaný systém
PS	Penzijní společnost
Sb.	Sbírka zákonů
STEM	Středisko empirických výzkumů
SZÚ	Státní závěrečný účet
WB	Světová banka

ÚVOD

Téma důchodových reforem doslova hýbe celým světem. Většina zemí se musí potýkat s problémy, jakými jsou stárnutí populace, pokles porodnosti a v současné době i důsledky finanční krize. To vše klade čím dál tím vyšší nároky na veřejné finance zejména pak důchodový systém. Důchod už není něco, čím se člověk zabývá pouze ve stáří – více je kladen důraz na zodpovědnost jedince a nutnost přemýšlet už v mládí, zda-li bude ve stáří dostatečně zabezpečen. Situace nasvědčuje tomu, že brzo se už ve stáří nelze spoléhat pouze na stát. Řada evropských i jiných světových zemí již přešla na nový systém důchodového zabezpečení, některé s větším či menším úspěchem. I v České republice se již několik let vedou diskuse o nutné změně důchodového systému, k razantnímu řešení došlo ale až nyní. Od ledna 2013 byla spuštěna nová důchodová reforma, založená na třech pilířích. Od svého počátku je ale provázena řadou kritik ze stran politiků, odborníků i laické veřejnosti.

Cílem této práce je zhodnotit současný stav důchodové reformy v ČR. Práce popisuje historický vývoj důchodového zabezpečení, mapuje výhody a nevýhody jednotlivých penzijních systémů, které stát může ve své sociální politice uplatnit. Postihuje i názory několika světových institucí na důchodovou reformu. Následuje analýza ekonomických, demografických a sociálních ukazatelů, které zdůvodňují nutnost změny. Poslední kapitola popisuje současný stav důchodové reformy a stěžejní částí je její zhodnocení a navrhovaná doporučení.

Práce se snaží doložit, že na nic nelze nahlížet černobíle – jakékoliv rozhodnutí má své kladné i stinné stránky, svá možná rizika.

1 HISTORIE DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ

Kořeny důchodového zabezpečení lze najít už ve středověku, kdy si majetné vrstvy kupovaly doživotní důchod (rentu). Šlo o analogii dnešního důchodového pojištění za jednorázové pojistné.¹ Významnými pro oblast důchodového zabezpečení, potažmo pro celé sociální zabezpečení, byly ale až modely vytvořené v 19. a 20. století knížetem Otto von Bismarckem a baronem Beveridgem.

1.1 Historické modely důchodového zabezpečení

Tzv. **bismarckovský model** důchodového zabezpečení vznikl ve střední Evropě, jinak je také nazýván jako klasický pojistný systém. Poprvé ho zavedl kníže Otto von Bismarck². Podstata modelu spočívá v povinném sociálním pojištění zaměstnanců, které zakládá nárok na dávky vázané zpravidla na dobu pojištění a na výdělek. Pro tento systém je typická nízká míra solidarity a je zde žádoucí udržení sociálního statusu tzn. např. pokud pojištěnec patřil před odchodem do důchodu do vyšší střední třídy, jeho důchod by mu měl umožnit si tento status udržet. Tento model inspiroval důchodové systémy většiny členů Evropské unie, státy střední a východní Evropy.³

Vostatek⁴ dodává, že původní pojištění z roku 1889 zahrnovalo pouze dělníky od 16 let a jen některé úředníky s určitou výší platu. Pojištění bylo financováno stejně vysokými příspěvky jak zaměstnanců, tak i zaměstnavatelů, určitou částkou přispíval i stát. Ve většině zemí se přešlo k průběžnému financování, kdy současní ekonomicky aktivní jedinci přispívají na současné důchodce.

¹ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1996, s. 12-13

² Otto von Bismarck byl v letech 1862 – 1871 pruským ministerským předsedou a ministrem zahraničí, v letech 1867 – 1871 byl současně kancléřem severoněmeckého spolku a v letech 1871 – 1890 německým říšským kancléřem a ministrem zahraničí.

³ PLISCHKE, S.E. *Evropan ve výslužbě u Bismarcka*. [online] 2003 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.penize.cz/svetova-ekonomika/15477-evropan-ve-vysluzbe-u-bismarcka>>

⁴ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1996, s. 64

Druhým významným modelem byl tzv. **beveridgeův model**⁵. Beveridgeův systém důchodového zabezpečení vznikl v poválečném období ve Velké Británii a usiloval o zabezpečení všech obyvatel univerzální, základní dávkou. Jelikož si ale sám Beveridge uvědomoval, že tato dávka je skutečně minimální a nestačí pro zajištění optimálního stáří, nezbytným krokem proto bylo zformulovat určitou formu doplňkového pojištění. Z takového modelu se postupně vyvinul systém kladoucí velký důraz na odpovědnost jedince. Tímto systémem se inspirovali zejména v Norsku, Irsku, či Švýcarsku.⁶

1.2 Základní typy konstrukce důchodového systému

Výše popsaný historický vývoj důchodového zabezpečení zapříčinil vznik dvou základních typů konstrukce důchodového systému – Bismarckův a Beveridgeův. Dalším vývojem se pod vlivem ekonomických, historických a sociálních podmínek vytvářely různé kombinace těchto modelů.⁷

Bismarckův pojistný systém. V tomto systému je výše důchodů přímo závislá na zaplaceném pojistném tak, že je vypočtena procentem z průměrného výdělku určeného za poměrně dlouhé období. Toto procento bývá obvykle odvozeno od doby pojištění. Parametry konstrukce (maximum vyměřovacího základu pro pojistné, maximum vyměřovacího základu pro výpočet důchodu, případně hranice redukce tohoto vyměřovacího základu) se každý rok upravují podle růstu mezd. Aby nevznikaly rozdíly mezi nově přiznávanými důchody a důchody vyplácenými, bývají vyplácené důchody buď každoročně přepočítávány, anebo zvyšovány procentní částkou odpovídající růstu mezd.

⁵ Baron Beveridge (1879-1963) byl britský ekonom a politik, řídil London School of Economics. Během svého života se zabýval především problematikou nezaměstnanosti a sociálního pojištění. Jeho „Zpráva o sociálním pojištění“ se stala základem úprav sociální legislativy po 2. světové válce.

⁶ PLISCHKE, S.E. *Evropan ve výslužbě u Beveridge*. [online] 2003 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.penize.cz/pojisteni/15491-evropan-ve-vysluzbe-podle-beveridge>>

⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2010, s. 199-201

Beveridgeův (flat-rate) systém. Tento model je modelem jednotného důchodu, jehož výše je stanovena na úrovni minimální mzdy, životního minima či ještě níže. Výše důchodu je určena jednotnou částkou pro všechny osoby určitého věku (jak je tomu např. v Nizozemí), nebo je závislá na době pojištění (jako je tomu např. ve Velké Británii). V tomto systému nemohou vznikat rozdíly mezi důchody z různých období. Výše důchodu bývá pravidelně upravována podle růstu cen a to buď každoročně, k určitému dni, anebo při dosažení určitého kritéria. V zemích, které zavedly tento systém, dochází k nezbytné diferenciaci příjmů občana v důchodovém věku v důsledku jejich účasti v některých z tradičních a rozvinutých přípojišťovacích systémů, velmi často organizovaných zaměstnavatelem.

Dvousložková konstrukce. Jde o kombinaci Bismarckova a Beveridgeova systému, která umožňuje podle konkrétní sociální a ekonomické situace kombinovat zvyšování důchodu o pevné částky nebo o procento, to je možné jak pro nově přiznávané důchody, tak i pro vyplácené důchody. Je možné různým způsobem kombinovat valorizaci podle životních nákladů a vývoje mezd. Pro zachování homogenity systému je ale nutné zvyšovat jak vyplácené důchody, tak i parametry nově přiznávaných důchodů podle stejných principů.

Pojistný systém se stanoveným minimem. Tento systém modifikuje Bismarckův systém. Umožňuje přiznat při získání stanovené doby pojištění minimální důchod bez ohledu na výši zaplaceného pojistného. Umožňuje zvyšovat vyplácené důchody procentní sazbou a současně nejméně o určenou minimální částku.

Ačkoliv zejména Bismarckův systém se ve své době těšil vysoké oblibě, v dnešních demografických a ekonomických podmínkách je neudržitelný. Je založen na průběžném financování, kdy současní pracující přispívají na současné důchodce, tento systém dnes ale kolabuje – lidé se dožívají mnohem vyššího věku, než v době, kdy byl systém zkonstruován a navíc důchodové dávky se netýkaly všech obyvatel, ale jen některých profesí. Z důvodu neudržitelnosti takových systémů jsou proto země nuceny přecházet

k radikálním změnám v důchodovém zabezpečení a snaží se zavést co nejvhodnější penzijní systém, který by reagoval na současné demografické a ekonomické podmínky, jelikož „**hlavním cílem**⁸ jakéhokoliv penzijního systému je poskytnout každému účastníkovi takového systému stabilní, předvídatelný a adekvátní zdroj důchodového příjmu.“ Následující kapitola tak podrobně charakterizuje jednotlivé penzijní systémy, které mohou být v rámci hospodářské politiky uplatněny.

⁸ PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR. *Závěrečná zpráva*. [online] 2005 [cit.25.11.2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf>

2 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ

Odborná literatura se soustřeďuje zejména na vymezení rozdílů mezi průběžným systémem a fondovým financováním, na jejich hlavní principy a možná rizika. Toto dělení najdeme např. u Pekové, či Kubíčka⁹. Už méně informací podává literatura k systému NDC – zmiňuje se o něm jak Krebs, tak Kubíček¹⁰, charakteristika je většinou ale stručná, více o tomto systému tak bude pojednáno v kapitole 3, jelikož podrobně se mu věnuje ve svých studiích Světová banka. Detailní členění a charakteristiku penzijních plánů lze najít u Bezděka¹¹, proto dále vycházím z jeho členění.

2.1 Penzijní systémy podle sektoru, který je provozuje

Téměř ve všech zemích je provozování systému veřejného zabezpečení rozloženo mezi veřejný a soukromý sektor. Silně už se ale liší váha soukromého a veřejného pilíře v každé zemi.

Pokud penzijní systém provozuje **stát**, znamená to, že vláda je zodpovědná za výběr příspěvků na důchodové pojištění, a zároveň za výplatu důchodů. V rámci státní penze můžeme opět rozlišit dva typy penzí: paušální (flat-rate) penzi a penzi spjatou s výdělkem (earnings-related). Pro paušální penze platí, že všichni lidé v důchodovém věku mají právo na stejnou dávku bez ohledu na výši jejich výdělku v době, kdy byli ekonomicky aktivní. Naopak penze spjaté s výdělkem diferencují výši důchodu v závislosti na výši mezd z dob, kdy byli ekonomicky aktivní.

V případě, že jsou provozovány **privátní penzijní systémy**, je odpovědnost za výplatu dávek a většinou i jejich výběr na straně soukromého sektoru. V praxi můžeme opět

⁹ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance. Teorie a praxe v ČR*, 2011, s. 271-276, nebo také KUBÍČEK, J, *Hospodářská politika*, 2006, s. 283 - 300

¹⁰ KREBS, V. *Sociální politika*, 2010, s. 198-199 nebo KUBÍČEK, J, *Hospodářská politika*, 2006, s. 301

¹¹ BEZDĚK, V. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (Současný stav a potřeba reform)*. I. díl. [online] 2000 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp2500.pdf>

rozlišovat dva systémy a to situaci, kdy jsou penzijní plány organizovány zaměstnavateli (tzv. occupational schemes nebo-li employer's mandate), anebo situaci, kdy lze zavést tzv. individuální penzijní účty, které spravuje penzijní fond a na kterých si občané po dobu své ekonomické aktivity spoří na stáří.¹²

2.2 Penzijní systémy podle druhu financování

V zásadě existuje pět základních způsobů financování penzijních systémů¹³ a to:

- čistý pay-as-you-go systém (dále jen PAYG);
- PAYG s tzv. nárazníkovým fondem (buffer fund);
- částečně fondový přístup;
- plně fondový přístup;
- notional funding.

Čistý PAYG je založen na mezigenerační solidaritě a redistribuci. Ekonomicky aktivní lidé platí příspěvky na sociální zabezpečení a ty jsou vypláceny současným důchodcům. Až budou dnešní ekonomicky aktivní v důchodu, budou jim dávky vypláceny z příspěvků dnešních dětí atd. **PAYG s nárazníkovým fondem** se liší pouze v tom, že jde o systém, který byl v minulosti v přebytku, a tyto přebytky byly investovány na kapitálovém trhu a přináší dodatečný úrokový výnos. Tyto zdroje pak pomáhají s financováním penzí.

Plně fondový přístup naopak vůbec nespoleská na mezigenerační solidaritu, výše penze závisí pouze na příspěvcích, které si jedinec naspořil a na dlouhodobé míře výnosu z aktiv penzijního fondu.

¹² BEZDĚK, V. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (Současný stav a potřeba reform)*. I. díl. [online] 2000 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp2500.pdf>

¹³ BEZDĚK, V. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (Současný stav a potřeba reform)*. I. díl. [online] 2000 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp2500.pdf>

Jakýmsi hybridem mezi PAYG systémem a plně fondovým systémem je **částečně fondový systém**. Takový systém většinou zahrnuje dva povinné pilíře, jeden s PAYG financováním a druhý pilíř založený na plně fondovém přístupu.

Snahou o kombinaci výhod PAYG systému a plně fondového přístupu je **notional funding**, známé je spíše označení notional defined contribution, nebo-li NDC. Jak již bylo odkázáno v úvodu, o tomto systému bude dále pojednáno v kapitole 3.1.3.

2.2.1 Pay-as-you-go systém

U PAYG systému je zřejmé, že množství peněz k výplatě důchodců v daném roce na úrovni celé populace je dáno množstvím peněz, které v daném období do systému plynou. Primárně tedy toto množství není dáno množstvím pojistného odvedeného generací, která důchody pobírá. Do systému přispívá ekonomicky aktivní generace a příspěvky jsou standardně odvozeny určitým procentem z výdělků. Množství peněz určených k výplatě důchodů je pak funkcí velikosti ekonomicky aktivní populace, která souvisí s demografickým vývojem (v důsledku migrační a rodinné politiky) a jednak funkcí velikosti výdělků (v důsledku produktivity práce). Schematicky proto lze zapsat vzorce 1 a 2 (při zanedbání administrativních nákladů):

$$POJ_{t,payg} = s \times VZ \times Nw, \quad (1)$$

$$Btotal_{t,payg} = Nb \times B, \quad (2)$$

- kde $POJ_{t,payg}$ je vybrané pojistné v systému PAYG v roce t ;
- VZ je průměrný vyměřovací základ, základna pro výpočet pojistného;
- s je sazba pojistného, které se platí z VZ ;
- Nw je počet plátců pojištění (velikost ekonomicky aktivní populace);
- $Btotal_{t,payg}$ je celková výše vyplacených důchodů v roce t ;
- Nb je počet důchodců (beneficientů);

B je průměrný důchod (benefit).

Dále můžeme sledovat i výnosnost na úrovni jedince (důchodce). Velikost jednotlivého vypláceného důchodu je ovlivňována populací důchodců – pokud jejich počet roste, klesá průměrný důchod a naopak. Mohou tedy existovat situace, kdy silné ekonomicky aktivní ročníky financují slabé ročníky důchodců a naopak, což za předpokladu plné mezigenerační solidarity vede ke změnám průměrných důchodů. Plná generační solidarita znamená, že nejsou tvořeny žádné rezervy v dobách přebytku systému. Za předpokladu plné mezigenerační solidarity pak platí podle vzorce 3:

$$POJ_{t,payg} = B_{total} \cdot N_{t,payg} \quad (3)$$

tedy že suma vyplacených důchodů je rovna sumě vybraného pojištění. Potom lze také dovodit, že pro průměrnou výši benefitu platí podle vzorce 4:

$$B = \frac{s \times VZ \times Nw}{Nb} \quad (4)$$

tedy průměrný důchod je roven sumě vybraného pojištění děleného počtem důchodců.

Změny průměrného důchodu jsou tedy výsledkem působení:

- sazby s , kterou může měnit vláda zákonem;
- výše průměrných mezd, které jsou funkcí produktivity práce a odrážejí výkon celé ekonomiky;
- vztahu mezi generací příjemců a plátců do systému (Nw/Nb), obecně tedy demografického vývoje. Tento parametr je dán působením populační a migrační politiky a změnami ve věku dožití.

Teorie životního cyklu úspor předpokládá, že jedinci v průběhu svého života spoří tak, aby mohli reagovat na neočekávané, ale i očekávané výdajové šoky a právě jednou z nejdůležitějších situací, na kterou je nutně se průběžně připravovat a zabezpečovat se,

je stáří. V systému PAYG však nemusí nutně vznikat dlouhodobé úspory, jak je tomu u FF systému. V této souvislosti lze hovořit o třech efektech sociálního pojištění na úspory¹⁴:

Efekt substituce spočívá v tom, že účastníci systému pojištění si uvědomí, že výměnou za jejich příspěvky na důchodové zabezpečení dostanou garantovaný důchod. Jelikož na tyto „sociálně daně“ pohlíží jako na druh spoření na budoucí důchod, budou mít tendenci méně spořit na vlastní účet. V PAYG systému je odvedené pojistné použito na výplatu současným důchodcům, nedojde tedy k přeměně na dlouhodobé úspory, poklesne tak celková akumulace kapitálu. Soukromé úspory jsou pak vytlačeny úloškami do sociálního pojištění.

Načasování odchodu do penze. Sociální pojištění, může navádět subjekty k tomu, že umožněním pobírání dávek budou do důchodu odcházet dříve, než by odešli, kdyby dávky neexistovaly (např. ztratily práci těsně před odchodem do důchodu a těžko se jim shání nová práce). Jednotlivec má tak více let, kdy nepracuje, tedy i nižší dávku a musí „spolufinancovat“ svoji spotřebu déle. Tento efekt zvyšuje úspory.

Efekt dědictví pracuje s předpokladem, že část úspor je určena ke spotřebě budoucích generací a ne toho, kdo úspory vytváří. Rodiče proto mohou spořit více, aby zvětšili dědictví pro svoje děti, za účelem vyrovnání redistribučního efektu sociálního pojištění. Subjekty tak zvýší své úspory, aby eliminovali důsledek sociálního zabezpečení na příjmy svých dětí.

2.2.2 Fondově financovaný systém

U FF systému je částka, kterou získá účastník k dispozici ve věku odchodu do důchodu, ovlivněna hrubou výší úložek, jejich zhodnocením zohledňujícím regulační požadavky ze strany státu, je snížena o administrativní náklady spojené s investováním a

¹⁴ KLAZAR, S. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem*, 2011, s. 72 -79

eventuálně i o daně. Pro naspořené prostředky na konci období pracovní aktivity můžeme proto psát¹⁵ podle vzorce 5:

$$\begin{aligned} \text{Fond} = & & (5) \\ & + \text{úložky (pojistné)} \\ & + \text{úroky (čisté po dani)} \\ & - \text{administrativní náklady fondu} \\ & +/- \text{vliv regulace} \end{aligned}$$

Pro dlouhodobou efektivitu FF systému je klíčovým parametrem zhodnocení vložených prostředků při stanovené míře rizika systému. Platí, že čím vyšší je míra zhodnocení, tím vyšší důchod může systém vyplácet. S růstem míry výnosu roste ale i rizikovitost investic. Proto existuje regulační a dohledová politika, která se v praxi snaží skloubit požadavky na bezpečnost systému, omezení rizika a zachování možnosti dosahovat dlouhodobě solidních výnosů z úspor. Má tak vliv na míru zhodnocení, kterou může FF systém dosahovat – stanovením investičních limitů, zavedením různých garancí apod. Regulací lze omezit poptávku po službách, které zvyšují administrativní náklady např. omezit frekvenci přestupu klienta mezi fondy, kofinancování nákladů spojených se změnou fondu apod. Regulovat lze i ze strany nabídky a to např. regulovat výši prostředků, které mohou fondy použít na reklamu apod.

Čistý výnos, který je určující pro budoucí výši důchodu značně snižují administrativní náklady. Administrativní náklady tvoří např. výdaje na marketing a obchodní síť, náklady na řízení portfolia, správní výdaje... Konkurence na trhu penzijních fondů jednak zvyšuje komfort klienta, na druhé straně ale může vést ke zvyšování nákladu celého systému. Jako příklad pro boj s administrativními náklady lze uvést **švédský fondový pilíř**, založený na centralizovaném výběru pojistného v kombinaci s anonymitou účastníků ve vztahu k penzijním fondům, což významně snížilo administrativní náklady systému. Fondy tak nemusí vyvíjet vlastní systémy výběru a

¹⁵ KLAZAR, S. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem*. 2011, s. 72 -79

kontroly plateb pojistného. Jelikož neznají identitu svých klientů, nepoužívají adresnou reklamu a obchodní strategii, která je značně finančně nákladná. Švédský systém rovněž klade vysoké nároky, a to jak technické, tak i morální, na útvar, který centrálně vybírá pojistné a provádí vnitřní zúčtování finančních pohybů mezi penzijními fondy.¹⁶

2.2.3 Rizika *pay-as-you-go* a *fondového financování*

Demografické riziko je zcela zřejmé u PAYG, vyskytuje se však v určité formě i u fondového financování. Nepříznivý demografický vývoj, tzn. stárnutí populace, vede u PAYG systému k nadměrné mezigenerační a intragenerační redistribuci. U fondového financování je hrozba, že poklesem podílu pracovníků na celkové populaci může dojít k situaci, kdy se kapitál stane relativně ve vztahu k práci nadbytečným, a právě to může způsobit pokles míry výnosnosti kapitálu.

Fondové financování je velice citlivé na **turbulence na kapitálových trzích**. Pohyby cen akcií či jiných instrumentů, změny úrokových sazeb, to vše může v krátkém období výrazně změnit finanční stav na individuálním důchodovém účtu. To je riskantní zejména pro osoby těsně před důchodovým věkem. Proti takovýmto šokům je systém PAYG naprosto imunní, i když se nedá mluvit o stoprocentní imunitě vůči makroekonomickým problémům např. při výrazném poklesu zaměstnanosti klesají odvody do průběžného systému, což ohrožuje stabilitu systému.

Jak bylo dokázáno, citlivost PAYG a FF systému na různá rizika se liší. Je zde proto vhodný prostor **pro diverzifikaci** a následné snížení rizik celého důchodového systému. Rovněž nelze opomenout ani možnost mezinárodní diverzifikace formou zahraničního investování aktiv při FF systému a snížit tak závislost financování důchodových závazků na vývoji domácí ekonomiky. Optimální není tedy ani jedna z krajních variant

¹⁶ PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR. *Závěrečná zpráva*. [online] 2005 [cit.25.11.2012]. Dostupné na: WWW: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf>

– jak financování důchodu pouze prostřednictvím PAYG, tak ani spoléhat se pouze na FF systém.¹⁷

2.3 Dávkově definované a příspěvkově definované penzijní plány

Z dělení systémů na PAYG a FF systémy v zásadě vychází i následující členění na dávkově definované (charakterem podobný PAYG) a příspěvkově definované (charakterem podobný FF).

Dávkově definované systémy (DB) garantují určitou výši penzijních dávek a to v závislosti na kombinaci určitých faktorů. Těmito faktory jsou nejčastěji počet let, po kterých jedinec odváděl příspěvky do systému, výše příjmů jedince za určité období a výše tzv. aktuálního parametru, jenž je stanoven zákonem. V rámci tohoto systému si tak každý občan může poměrně přesně spočítat výši své penze před vlastním odchodem do důchodu.

V **příspěvkově definovaném systému (DC)** účastníci platí stanovenou příspěvkovou sazbu, ale výše jejich budoucích penzí závisí také na míře výnosu z investování těchto úspor na kapitálovém trhu, nenabízí proto účastníkům takovou míru jistoty jako v případě dávkově definovaného systému. Výši důchodu tak nelze předem garantovat. U dávkově definovaného systému naopak existuje přesně daná formule, podle které se důchod vypočítá. Příspěvkově definované systémy jsou založeny na systému plně fondovém, nebo notional funding.

Kredibilita výše závazku DB systému vůči danému jedinci je silně podmíněna tím, že se klíčové parametry důchodového systému nebudou v čase měnit. To je ale v podmínkách dlouhodobé neudržitelnosti současných DB systémů nereálný předpoklad. Změna parametrů v DB systému je tím více riskantnější, čím je jedinec starší, protože má méně času přizpůsobit změně své ekonomické chování. S rostoucím věkem jedince navíc klesá jeho nejistota v DC systému, kdežto v DB systému, je-li dlouhodobě neudržitelný, může růst. Vyšší věk u DC systému znamená, že větší část z celoživotně odvedeného

¹⁷ PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR. *Závěrečná zpráva*. [online] 2005 [cit.25.11.2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf>

pojistného je již známá a tudíž nepředstavuje pro výši DC důchodu nejistotu. Navíc se s přibližujícím důchodem investiční portfolio většinou alokuje do bezpečnějších instrumentů (vládní cenné papíry, bankovní termínové vklady apod.) než do akcií. To má za následek snížení dopadu rizika oscilace kapitálových trhů na výši důchodu. Rovněž s rostoucím věkem klesá rozsah rizika spojeného s odhadem doby dožití dané generace, což omezuje nejistotu při výpočtu anuity.

DC systémy jsou tzv. matematicky neutrální, tzn., že pojistné odvedené za dodatečný rok na trhu práce, se plně promítne do vyššího důchodu. Čistý DC systém tak nemotivuje jedince k předčasnému opuštění trhu práce. U DB systému je tohoto téměř nemožné dosáhnout, různé generace, pohlaví, či příjmové skupiny bývají DB systémem zvýhodněny či naopak penalizovány ve vztahu k rozhodování o setrvání na trhu práce.

DC systémy při výpočtu nově přiznaných důchodů dokážou přímo reagovat na prodlužující se dobu dožití jednotlivých generací, což je zajištěno principem výpočtu důchodu jako doživotní anuity. DC systém nemůže vyplatit v anuitách dané generace více důchodců, než činí jejich naspořené a zhodnocené prostředky. Naopak v DB systémech neexistuje automatická reakce na růst doby dožití, dochází k deficitnímu hospodaření, tyto deficity se pak musí regulovat parametrickými změnami, to pak může nést za následky např. snížení valorizace důchodů, krytí zvýšením daňové zátěže, úpravy příjmové i výdajové strany DB systému.

DC jsou plně zásluhové, tzn. že důchod je plně závislý na příjmech daného jedince, poskytují tak všem pojištěncům stejnou míru náhrady jejich předdůchodového příjmu, bez ohledu na jejich absolutní výši. DB systém jsou založeny na intragenerační příjmové solidaritě, míra náhrady předdůchodových příjmů je relativně vyšší u osob s nižšími příjmy než u občanů s vysokými výdělky. Takový systém je vhodným nástrojem pro boj s chudobou post-produktivních generací a pro udržení sociální koheze společnosti. Na druhé straně ale nadměrná solidarita vytváří bariéry, pojistné je vnímáno jako daň, snižuje se motivace platit do systému, což v konečném důsledku může podporovat i šedou ekonomiku. Na druhou stranu plně zásluhový systém nevysílá

negativní podněty k trhu, ale zase zde existuje významné riziko chudoby, příjmy těchto ohrožených skupin pak musí být podporovány jiným sociálním systémem.¹⁸

2.4 Chilský systém

Chilský systém důchodového zabezpečení patří mezi často diskutované, proto je mu zde věnovaná samostatná podkapitola. Podrobněji se mu ve svých publikacích věnují např. Vostatek či Brdek¹⁹. Chilský systém byl zpočátku prezentován jako značný úspěch tehdejší vlády, po letech se ale projevila jeho značná úskalí, na která se autoři snažili upozornit.

Systém sociálního pojištění vznikl v Chile od roku 1924. Až do 70. let 20. století existovaly oddělené systémy sociálního důchodového pojištění pro různá zaměstnání a odvětví. Tento systém byl velice nákladný, příspěvky na celé sociální pojištění se v polovině 70. let 20. století pohybovaly v rozmezí 51-59 % z výdělků, navíc existovaly státní dotace. Negativně byla hodnocena i značná závislost penzí na stavu veřejných financí. Za této situace se Pinochetova vláda rozhodla k zásadní změně, charakterizované též jako **privatizace sociálního zabezpečení**, resp. jako zavedení soukromého systému sociálního zabezpečení.

Zásadní myšlenka reformy sociálního zabezpečení z roku 1981 spočívá v nahrazení sociálního starobního pojištění systémem povinného spoření. Jednalo se o soukromé důchodové pojištění u 14 penzijních fondů, které byly silně regulovány státem. Zisky penzijních fondů se rozdělí mezi účastníky, kterým jsou vedeny individuální účty, na které zaměstnanci povinně převádí 10 % svých hrubých výdělků. Zaměstnavatelé v tomto případě nic nepřispívají. Po dosažení důchodového věku si účastník může vybrat mezi výběrem doživotního důchodu u soukromé pojišťovny a mezi postupným, pravidelným čerpáním naspořených prostředků u penzijního fondu. Součástí chilského

¹⁸ PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR. *Závěrečná zpráva*. [online] 2005 [cit.25.11.2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf>

¹⁹ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*, 1996, s. 51-55 nebo také BRDEK, M. a kol. *Trendy v evropské sociální politice*, 2002, s. 122-124

systemu je i zaručená minimální penze, na níž je nárok po splnění čekací doby, která činí 20 let. Pokud po této době zaměstnanec nemá na svém účtu dostatek prostředků, aby mohl mít důchod kolem zhruba 23 % celostátní průměrné mzdy – příslušné výdaje jsou pak hrazeny ze státního rozpočtu.

Chilský penzijní systém tak kombinuje systém povinného spoření se systémem soukromého pojištění a sociálního pojištění včetně prvku sociální pomoci. Nově přiznávané důchody byly o 40 % vyšší než důchody ze zbytkového systému sociálního pojištění. Koncem roku 1993 bylo téměř 94 % zaměstnanců začleněno v systému povinného soukromého důchodového pojištění. Reálná míra výnosů z umístěných prostředků v letech 1981 – 1994 činila 13,7 % p.a. To lze vysvětlit zejména velmi rozvinutým kapitálovým trhem a existencí atraktivních kapitálových příležitostí.²⁰

Chilský systém se ale také setkal s řadou **negativních odezev**. V rámci systému se produkovalo mnoho problémů a jedním z hlavních byla např. zpočátku malá diverzifikace systému. Diverzifikace byla u složení portfolií velice nízká, až postupným vývojem a uvolňováním investičních limitů se portfolia stále více a více diverzifikovala. K diverzifikaci a následnému rozložení rizika přispěla i možnost investovat v zahraničí. Právě nemožnost investovat v zahraničí v prvních letech rozvoje chilského systému zřejmě přispěla k usměrnění investic na domácí kapitálový trh a tím pádem přispěla k jeho rozvoji. Značným problémem jsou i vysoké provozní náklady. Podle údajů z devadesátých let činily výše propagačních nákladů až 40 % provozních nákladů. Lidem je umožněno měnit penzijní fond bez omezení každé 4 měsíce, fondy tak „soutěží“ o pojištěnce, přetahují se o ně, předkládají jim nejrůznější výhody. Další nevýhodou v Chile jsou i nestejně podmínky pro muže a ženy. V devadesátých letech rovněž došlo k poklesu výnosů.

²⁰ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*, 1996, s. 51-55

Aplikace zkušeností ze zavedení systému v Chile na vyspělé země je velice omezená. Radikální chilská reforma probíhala v době, kdy byl chilský důchodový systém v naprosto katastrofálním stavu, rovněž tak vliv reformy na stav národních úspor lze těžko posuzovat, protože jejich stav v sedmdesátých letech byl velice nízký oproti standardům vyspělých zemí. Rovněž je nutno říci, že chilská reforma nevznikala na základě demokratické diskuze, ale v rámci diktatury.²¹

Druhá kapitola klasifikovala jednotlivé druhy penzijních systémů, včetně jejich výhod, nevýhod, rizik. Nejvíce literatura pojednává o rozdílech mezi průběžným a fondovým financováním, což odpovídá současnému trendu v mnoha zemích. Z této kapitoly plyne několik závěrů – jednak nelze vytvořit žádný ideální systém, každý ze jmenovaných systémů má svá úskalí. Považuji rovněž za nevhodné spoléhat se na jeden typ systému např. pouze na průběžný systém, jak tomu bylo dosud z velké části v ČR ani čistě na soukromý systém, jak bylo zavedeno např. v Chile. Kombinací systémů lze eliminovat vzájemná rizika.

²¹ BRDEK, M. a kol. *Trendy v evropské sociální politice*, 2002, s. 122-124

3 DOPORUČENÍ MEZINÁRODNÍCH INSTITUCÍ K DŮCHODOVÉ REFORMĚ

Ačkoliv se tato práce zaměřuje na důchodovou reformu probíhající v České republice, důchodové reformy obecně se týkají mnoha jiných států - klesající porodnost, stárnutí populace jsou celosvětovým trendem, který značně ovlivňuje nároky na důchodové systémy zemí.

Není proto divu, že se k probíhajícím důchodovým reformám vyjadřují i světové instituce. Za asi nejangažovanější v této oblasti lze považovat Světovou banku, která vydává dokumenty vztahující se k hlavním principům a zásadám reformních snah, navrhuje určité podoby důchodového systému, specifickou podobu důchodového systému navrhuje i zemím Evropské unie.

Dále lze určitá doporučení najít i v materiálech Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Mezinárodní organizace práce (ILO) či Evropské unie (EU).

3.1 Světová banka

Světová banka v roce 1994 publikovala obsáhlou studii "*Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect Old and Promote Growth*". Tato publikace vycházela ze dvou **základních premis**²²:

- plně kapitalizovaný důchodový systém zvýší úspory v ekonomice a povede k větším produktivním investicím a k ekonomickému růstu;
- soukromně spravovaný důchodový systém je efektivnější než veřejný systém v důsledku existence konkurence a nezávislosti na politicky motivovaných zásadách.

Na tyto hypotézy navázala rozčleněním starobního zabezpečení do tří pilířů a to povinného veřejného, povinného soukromého a dobrovolného soukromého. Následně tyto pilíře o několik let poněkud modifikovala – místo jasné preference soukromého

²² VOSTATEK, J. *Modely pro důchodovou reformu*. [online] 2002 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW:
<<http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=91&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a>>

pojištění, které prosazovala dříve, dnes doporučuje kombinaci veřejného a povinného soukromého pojištění. Nyní tedy Světová banka rozlišuje pět základních pilířů uspořádání důchodového systému, sama ale upozorňuje, že jejich aplikace závisí na konkrétních podmínkách jednotlivé země, ne každý pilíř lze v každé zemi uplatnit, např. nultý pilíř je velice závislý na rozpočtových možnostech daného státu. Pro země Evropské unie tento pět pilířový systém poněkud modifikuje a doporučuje třípilířový systém se základem v systému NDC, jak bude popsáno v kapitole 3.1.3.

3.1.1 Pilíře důchodového systému

Světová banka rozlišuje těchto 5 pilířů:²³

Nultý pilíř (nepříspěvkový). Nultý pilíř má zajistit určitou úroveň příjmů i těm, kteří měli po celý život nízké příjmy, a jen minimálně se podíleli na tvorbě produktu. Životaschopnost tohoto pilíře závisí zejména na postoji a potřebách ostatních skupin obyvatelstva, na možnostech státního rozpočtu a na podobě celého penzijního systému. Hlavním cílem tohoto pilíře je zmírnění chudoby, zajištění důstojného stáří pro všechny. Příspěvky z tohoto pilíře mívají často podobu demograntu²⁴, sociálních penzí, všeobecné sociální pomoci financované místní, regionální či národní vládou.

Povinný první pilíř. Tento pilíř je spojen s různou mírou výdělku každého jedince v době před odchodem do důchodu. Jeho cílem je zajistit určitou úroveň příjmů, kterou měl dotyčný před odchodem do důchodu. Pilíř je financován na základě pay-as-you-go, a proto je silně závislý na současné demografické struktuře a politické situaci.

Povinný druhý pilíř. Druhý povinný pilíř je typický pro individuální spořicí účty s rozsáhlými možnostmi pasivních a aktivních investic, možnostmi výběru parametrů nutných pro investice a možnostmi pro odstoupení. Může podpořit rozvoj finančních trhů.

²³ HOLZMANN, R., HINZ, R. P., DORFMAN, M. *Pension Systems and Reform Conceptual Framework*. [online] 2008 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Pensions-DP/0824.pdf>>

²⁴ univerzální dávka, závislá na věku a občanství

Volitelný třetí pilíř. Třetí pilíř představuje mnoho forem např. individuální úspory na stáří, postižení, smrt. Hlavním cílem je vyvažovat rigiditu předchozích pilířů, ale nutno upozornit na jeho rizikovost, stejně jako u druhého pilíře.

Non-financial čtvrtý pilíř. Tento pilíř představuje přístup k neformální podpoře či různým sociálním programům (bydlení, zdravotní péče).

3.1.2 Základní principy důchodového systému

Světová banka používá několik kritérií k vyhodnocení úspěšnosti reforem důchodových systémů. K hodnocení používá jednak primární kritéria a jednak sekundární kritéria. Primární kritéria hodnotí, zda reforma přispěla k určitému stavu blahobytu, a zda-li systém splňuje následující²⁵:

- *přiměřenost (adequacy)* - dávky jsou dostatečné, aby zabránily chudobě v důchodovém věku v celé populaci, zajišťovaly určitou úroveň života;
- *dostupnost (affordability)* – přispívání do takového penzijního systému je ve finančních možnostech jak jedinců, tak společnosti, nemá negativní fiskální důsledky;
- *udržitelnost (sustainability)* – je platný pro dlouhodobý horizont na základě racionálních předpokladů;
- *spravedlivost (equity)* - přerozdělování příjmů, stejné výhody za stejné dávky;
- *předvídatelnost (predictability)* – způsob výpočtu dávek je určen zákonem;
- *odolnost (robustness)* - schopnost odolat náhlým ekonomickým, sociálním a politickým zvrátům.

Splnění těchto kritérií vyžaduje mnoho kompromisů, ovlivňuje ho politické klima, ekonomická vyspělost země. Např. pokud v rámci prvního pilíře určíme velikost dávek,

²⁵ HOLZMANN, R., HINZ, R. P., DORFMAN, M. *Pension Systems and Reform Conceptual Framework*. [online] 2008 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Pensions-DP/0824.pdf>>

kteře jsou přijatelné pro zaměstnance a zaměstnavatele, zároveň se ale musíme ptát, zda-li takové dávky stačí na udržení financování celého systému.

Zatímco primární kritéria hodnotí samotnou reformu, sekundární kritéria vyhodnocují, jak reforma přispívá k **ekonomickému růstu**. Dle těchto kritérií by každý penzijní plán měl být schopen podporovat hospodářskou stabilitu a rozvoj. Těmito kritérii tak jsou např. minimalizace narušení trhu práce, přispění k rozvoji finančního trhu, přispění k mobilizaci úspor atd.

3.1.3 Doporučení pro země EU – systém NDC

Světová banka se věnovala vhodnosti zavedení systému NDC v penzijních systémech Evropské unie a vytvoření tzv. **paneuropského penzijního systému** už na konferenci na švédském ostrově Sandhamn v roce 2003. Hlavní aspekty zavádění systému NDC byly shrnuty v dokumentu *Pension Reform: Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes* z roku 2005.²⁶

Lze říci, že systém NDC je poměrně mladý systém – jeho koncept se zrodil na počátku 90. let 20. století a v prvních zemích se uplatnil v polovině 90. let. Toto schéma se uplatnilo např. v Itálii, Švédsku, Litvě či Polsku, ale v mnoha dalších zemích je jednou z variant při probíhajících důchodových reformách. Světová banka doporučuje systém NDC zejména pro země Evropy. Evropské země jsou podle ní specifické několika problémy – evropská populace stárne rychlejším tempem než např. americká, dále je Evropa postihnuta dalšími dvěma makroekonomickými problémy – vysokou nezaměstnaností a růstem chudoby.

Problémem EU podle Světové banky je, že sice podporuje reformní snahy ohledně důchodových systémů ve svých členských zemích, ale už se je nesnaží harmonizovat či koordinovat. Světová banka tedy navrhuje vytvořit tzv. paneuropský penzijní systém.

²⁶ VOSTATEK, J. *Paneuropský penzijní systém pro Česko*. [online] 2010 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-JVppt.pdf>>

Takový důchodový systém v jádru spočívá na průběžně financovaném systému NDC, který je doplněn o další dvě křídla – soukromé penze a sociální penze.

Hlavním důvodem pro přijetí panevropského penzijního systému je **zvýšení koordinace trhu práce** – umožnit plnou převoditelnost důchodových práv mezi zeměmi, aby tak došlo k plné integraci evropského trhu práce. Zároveň by přijetím takového systému došlo k umožnění vyšší mobility mezi státy – v současnosti dochází ke stavu, kdy je občan „uzamčen“ v důchodovém systému svého státu. Jako příklad Světová banka uvádí např. USA, Kanadu, Švýcarsko – jedná se o svazy, či federace, konfederace, které vykazují mnoho odlišností na úrovni jednotlivých oblastí, federací (např. daně z příjmů, či krátkodobé sociální dávky), ale jednu věc mají společnou a to společný důchodový režim. Přijetí společného systému by napomohlo i **snížení transakčních nákladů** při pohybu osob mezi státy – v současnosti jsou tyto náklady poměrně vysoké, snižuje to tak možnosti migrace.²⁷

Systém NDC je průběžně financovaný důchodový systém s fixní příspěvkovou sazbou, přebírá některé prvky fondových příspěvkově definovaných plánů, kde výše důchodu závisí na příspěvcích a investičním výnosu. Výše příspěvků je zaznamenána na osobních účtech a tato aktiva jsou zhodnocována mírou stanovenou zákonem. Kapitál na individuálních účtech je pouze pomyslný, příspěvky jsou průběžně redistribuovány současným důchodcům. V době odchodu do důchodu je počáteční hodnota penze vypočítána následovně, dle vzorce 6:

$$P = \frac{C}{G}, \quad (6)$$

kde P je výše důchodu (anuita);
C pomyslný kapitál na osobním účtu;
G faktor anuity.

²⁷ HOLZMANN, R. *Toward a Coordinated Pension System in Europe: Rationale and Potential Structure*. S. 240 – 242. In: HOLZMANN, R. PALMER, E. *Pension Reform. Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes*. [online] 2006 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/NDC_English.pdf>

Faktor anuity G představuje jednotkovou počáteční hodnotu důchodu přiznaného v určitém věku a vypláceného doživotně. Závisí na třech parametrech:

- naděje dožití;
- diskontní sazba;
- koeficient indexování nebo přizpůsobování důchodu.

Obvykle je faktor anuity roven naději dožití ve věku vyměřování důchodu (nejčastěji ve věku odchodu do důchodu), může být ale také změněn v dalších letech v závislosti na vývoji úmrtnosti.

Klíčové parametry jsou stanoveny na základě politického rozhodnutí. První faktor, který musí vláda stanovit, je sazba pro indexaci příspěvků na pomyslných účtech. K určení této fiktivní výnosové míry lze použít např. růst HDP, růst průměrného vyměřovacího základu pro platbu pojistného nebo růst objemu vyměřovacích základů. Dále je možné zvolit způsob indexace důchodu a popř. i diskontní sazbu. Je potřeba rozhodnout jaké úmrtnostní tabulky se použijí pro určení naděje dožití (okamžikové tabulky založené na struktuře úmrtnosti jednoho nebo více posledních let nebo tabulky generační, které vychází z prognózy vývoje úmrtnosti). Vzhledem k tendenci růstu naděje dožití se více doporučuje použít generační tabulky.

V krátkém období tento systém nedosahuje automaticky finanční rovnováhy – vzorec pro výpočet důchodů vychází z příspěvků odvedených v minulosti, zatímco zdrojem prostředků průběžně financovaných systémů jsou příspěvky placené v současnosti. V dlouhém období se důchodové výdaje přizpůsobí příjmům a systém tak konverguje k rovnováze, pokud je výnosová míra na pomyslných účtech a indexace důchodů rovna míře růstu objemu příspěvků a pokud je správně odhadnuta naděje dožití. Finanční stabilita pro systém NDC není automatická, proto je třeba k jejímu zaručení třeba dalších prostředků např. vytvoření rezervního nárazníkového fondu.

Ani tento systém však nelze vnímat černobíle, lze u něho najít jak spoustu výhod, tak i nevýhod. Mezi význačné výhody systému NDC bezesporu patří²⁸:

- automaticky se adaptuje pomocí vnitřního výnosového mechanismu na demografickou změnu (baby boom × nedostatek dětí), aniž by byla třeba jakákoliv intervence;
- automaticky se adaptuje na změnu míry dožití pomocí pojistně matematické konverze pomyslného penzijního bohatství na doživotní penzi;
- není zde nutnost změn pravidel valorizací dávek, opravných faktorů apod., které v konečném důsledku podkopávají důvěryhodnost dávkově definovaných systémů;
- jasně identifikuje příspěvky jednotlivců a z nich vyplývající penzijní nároky, je transparentnější.

Mezi nevýhody pak můžeme zařadit např.²⁹:

- existence limitů pro vhodnost uplatnění NDC - NDC nefunguje v zemích se slabou vládou, kde není schopnost administrativně shromažďovat a udržovat záznamy o příspěvcích. V zemích, kde byl NDC zaveden a platí retrospektivně, se vedou spory o to, jak připisovat minulé příspěvky;
- zavedení nekompletního, vadného systému jako tomu bylo např. v Itálii;
- je to systém vhodný pouze pro starobní důchody, ale nikoliv již pro invalidní a pozůstalostní důchody, bylo by tak nutné zavést vedle sebe dva systémy.

²⁸ BÖRSCH-SUPAN, A.H. *What Are NDC Systems? What Do They Bring to Reform Strategies?*s. 44 In: HOLZMANN, R. PALMER, E. *Pension Reform. Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes.* [online] 2006 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/NDC_English.pdf>

²⁹ BROOKS, S.M., WEAVER, R. K., *Lashed to the Mast? The Politics of NDC Pension Reform.* s. 376 In: HOLZMANN, R. PALMER, E. *Pension Reform. Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes.* [online] 2006 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/NDC_English.pdf>

3.2 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

OECD se odklání od pilířového pohledu na důchodový systém a pohlíží na něho jako na systém složený z určitých vrstev, které na sebe mohou navazovat, překrývat se. Důchodové systémy obvykle obsahují dvě až tři vrstvy, přičemž povinné jsou vrstva přerozdělovací a pojistná. **Přerozdělovací vrstva** zajišťuje, že důchodci dostanou alespoň dávku ve výši životního minima. **Pojistná vrstva** zajišťuje, aby si jedinec zachoval stejný životní standard, jaký měl před odchodem do důchodu. Třetí vrstva zahrnuje **dobrovolná schémata** (individuální či zaměstnanecká). Každá z vrstev tak v podstatě představuje různé druhy dávek, které dohromady vytvářejí příjem člověka v penzi.³⁰

OECD ve svých materiálech dále určuje jisté principy, které by měly důchodové reformy respektovat. Zároveň zdůrazňuje **tři hlavní důvody** pro změny v důchodovém (sociálním) systému³¹:

První z nich je celkem všeobecně známý a to **ekonomické, finanční důvody** těchto změn, zapříčiněné nárůstem výdajů na sociální zabezpečení, stárnutím obyvatelstva a následným negativním dopadem těchto faktorů na celkový ekonomický růst. Reformy iniciované z těchto důvodů se pak často zaměřují např. na přechod od průběžného financování k fondovému financování, nebo jsou chybějící prostředky doplňovány zvýšením zdanění.

Dalším důvodem je rozšíření prostoru pro **svobodnou volbu jedince**, nebýt svazován určitým povinným přispíváním do systému. Nutno ale zdůraznit, že i v případě, že se stát rozhodne k částečně privatizaci, stále by měl zajišťovat určitý dohled nad fondy.

Třetí důvod hovoří o tom, že existující systémy **nejsou schopny plně reflektovat sociální potřeby celé populace daného státu** – tyto argumenty více bazírují na

³⁰ SCHWARZOVÁ, P. *Vhodnost zavedení NDC důchodového systému v České republice*. Disertační práce. [online] 2007 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://is.muni.cz/th/10621/esf_d/NDC_disertace_SchwarzovaP_071121_final_IS.pdf>

³¹ OECD. *Adequacy and Social Security Principles in Pension Reform*. [online] 1997 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: <<http://www.oecd.org/els/pensionsystems/2428459.pdf>>

cílených dávkách, zpřísnění stávajících podmínek (např. při stanovení minimální penze) nebo stanovit podmínky tam, kde dříve nebyly, aby bylo zajištěno, že dávky nebudou zneužívány a dostanou je opravdu ti potřební.

Penzijní reformy by měly splňovat všeobecné principy stanovené OECD, které ale souvisí i s úmluvou ILO, o které bude pojednáno dále, platné pro celý systém sociální ochrany, těmito principy jsou³²:

- **rovnost zacházení** – tento princip vychází už z Deklarace o lidských právech, kdy každý člověk jako takový má právo na sociální ochranu tzn. rovné podmínky bez ohledu na pohlaví, národnost, rasu, barvu pleti, jazyka, náboženství, politické či jiné vyznání apod.;
- **princip solidarity** – tato zásada souvisí zejména se způsobem financování a to právě v důchodovém zabezpečení. Zdůrazňuje nutnost, aby financování sociálního systému probíhalo tak, aby i ty nejzranitelnější kategorie populace měly přístup k sociální ochraně;
- **povinnost členství v systému** – tento princip spíše pojednává o vhodnosti zavádění volitelných, nepovinných pilířů do systému dané země. Volitelné pilíře by podle OECD měly být aplikovány jen v případě, že na tyto systémy bude dohlížet stát, je přístupný i pro nízkopříjmové obyvatele, platí na něho podobné požadavky, jako pro povinné pilíře tzn. např. určitá právní ochrana, pravidelnost a předvídatelnost dávek;
- **obecná odpovědnost státu** – stát je povinen zajistit svým občanům určitou úroveň života, i když tyto podmínky se liší stát od státu, stát je odpovědný za dopady daného penzijního systému;
- **demokratické řízení** – zaměstnanci a zaměstnavatelé by měli vědět a částečně i možnost rozhodovat, jaké budou platit příspěvky.

³² OECD. *Adequacy and Social Security Principles in Pension Reform*. [online] 1997 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: < <http://www.oecd.org/els/pensionsystems/2428459.pdf>>

3.3 Evropská unie a Mezinárodní organizace práce

Podle Zelené knihy o důchodech³³ jsou hlavními cíli důchodových reforem probíhajících v zemích EU **přiměřenost a udržitelnost**. Oba tyto cíle spolu silně souvisí, je proto třeba je řešit současně – existuje-li riziko, že důchody nebudou přiměřené, může vyvstat tlak na jejich jednorázové zvýšení nebo vznikne poptávka po dalších typech dávek, což ohrozí udržitelnost. Naopak je-li důchodový systém neudržitelný, projeví se v budoucnu, až bude třeba náhle jej upravit, jeho nepřiměřenost. Z hlediska přiměřenosti je třeba zajistit přiměřený důchodový příjem, což je záležitostí základní mezigenerační solidarity i solidarity v rámci generace. Většina doposud provedených reforem se týkala spíše udržitelnosti, proto je nyní třeba jednat také v rámci přiměřenosti. Jelikož ve většině případů náhradový poměr veřejných důchodů klesá, je důležité zajistit dostatečné možnosti pro získání doplňkových nároků např. delší produktivní věk, lepší přístup k doplňkovým důchodovým systémům. Důležité je také stále se zaměřovat na udržitelnost systémů, obzvláště v zemích s vysokými veřejnými výdaji na důchody. Pokud by ke zlepšování udržitelnosti nedocházelo, zátěž na úpravu důchodů by se přesunovala buď na budoucí pracovníky, či budoucí důchodce, kteří nemusí být na nižší důchody připraveni. EU také zdůrazňuje důležitost zvyšování zaměstnanosti starších osob.

Při obecném pohledu představují všechny používané systémy důchodového zabezpečení v EU určitou speciální variantu tzv. třípilířového systému³⁴:

První pilíř představuje státem garantovaná penze. Je založen na mezigenerační solidaritě, financován průběžným způsobem.

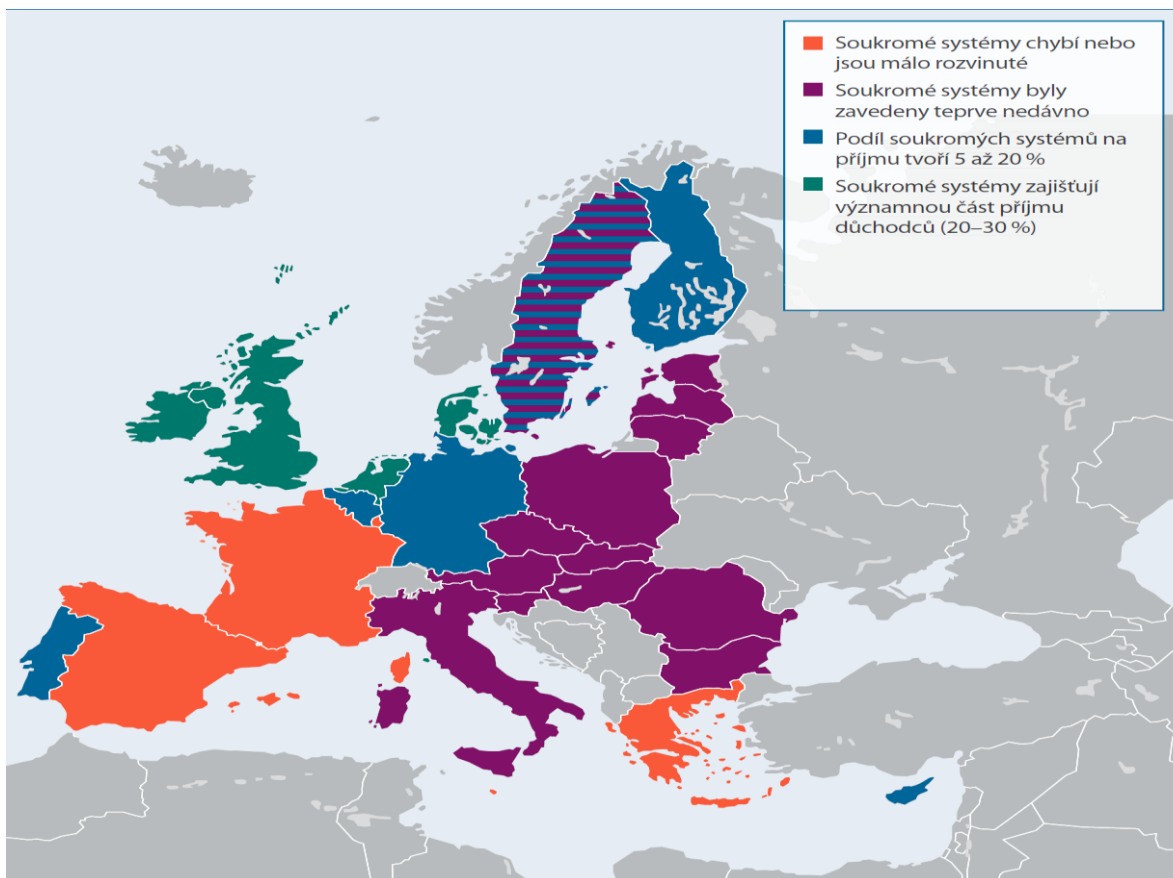
Druhý pilíř vychází z aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. Tento systém může být variabilně financován, účast v něm může být povinná nebo dobrovolná ze strany zaměstnance i zaměstnavatele.

³³ EUR-LEX. *Zelená kniha EU o důchodech*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0365:FIN:CS:PDF>>

³⁴ BRDEK, M. a kol. *Trendy v evropské sociální politice*, 2002, s. 122-124

Třetí pilíř spočívá v soukromých aktivitách občanů, kteří si spoří např. formou komerčního životní pojištění, spoření apod.

Jak už bylo řečeno výše, jedná se pouze o vyzozorovaný systém vyplývající z podoby důchodových systémů uplatňovaných členskými státy, nejde o to, že by takovýto systém Evropská unie navrhovala – Evropská unie se nesnaží navrhnout jednotný systém důchodového zabezpečení. Obecně v EU panuje tendence k vyšší spolupráci veřejného a soukromého sektoru v rámci sociálního zabezpečení, země přecházejí od DB systému k DC systémům. Obrázek 1 znázorňuje, jak jsou v jednotlivých zemích Evropy zastoupena soukromá schémata (stav v roce 2009).

Obrázek 1: Zastoupení soukromých schémat v EU

Zdroj: EVROPSKÁ KOMISE. Soukromé penzijní systémy. [online]

Další autoři³⁵ ale také upozorňují, že ačkoli jsou opatření směřující k posílení privatizačních schémat často nezbytná z hlediska úspory státních peněz a demografických změn, zvyšující se závislost sociální ochrany na volném trhu představuje hrozbu sociálního zabezpečení jako lidského práva. Privatizace sociálního zabezpečení se totiž nemůže uskutečnit bez narušení sociální části sociálního zabezpečení, jmenovitě pak solidarity. Zavádění soukromých prvků do sociálního zabezpečení pak může snadno vést k exkluzi osob s nižšími příjmy a k relativně vysokému zatížení zranitelných skupin ve společnosti. Na úrovni EU neexistuje v oblasti sociálního zabezpečení žádná úprava, která by zaručila dostatečnou úroveň sociální ochrany nebo která by zakotvila určitý rozsah solidarity uvnitř systémů sociálního zabezpečení, zásahy EU do sociální oblasti členských států jsou jen na úrovni pravidel nediskriminace a koordinace legislativních podmínek.

Členské státy EU jsou tak při vytváření svých penzijních systémů (potažmo celého sociálního zabezpečení) **plně autonomní**, což znamená, že neexistují žádné překážky k privatizaci systému. Ale je nutno brát v potaz právo na sociální zabezpečení, zakotvené Mezinárodní organizací práce (ILO) a to prostřednictvím úmluvy č.102/1952 o minimálních standardech sociálního zabezpečení. Do této úmluvy ILO zařadilo celou řadu principů, kterými by se měl celý systém řídit, bez ohledu na to, zda je systém veřejný, soukromý, či má jen soukromé prvky. V současnosti jsou tak téměř **všechny členské státy EU vázány těmito standardy**.

Vytvoření mezinárodních standardů pro oblast sociálního zabezpečení bylo jedním z nejdůležitějších cílů ILO již od jejího založení v roce 1919. Už samotná preambule k ústavě ILO stanovuje, že sociální spravedlnost je nezbytným pilířem obecného míru jak uvnitř, tak mezi státy.

³⁵ KOLDINSKÁ, K., ŠTEFKO, M. *Sociální reformy ve střední Evropě – cesta k novému modelu sociálního státu*, 2011, str. 98-105

Z této úmluvy pak vychází Evropský kodex sociálního zabezpečení přijatý Radou Evropy v roce 1964. Dalším důležitým nástrojem sociálního zabezpečení je také Evropská sociální charta, přijatá v roce 1961, zaručuje ochranu celé řady sociálních a ekonomických práv včetně sociální pomoci.

Třetí kapitola popisovala pohled jednotlivých mezinárodních institucí na problematiku penzijních systémů. Asi nejpodrobněji se této otázce věnuje Světová banka, dále také OECD. Obě organizace v podstatě doporučují kombinaci jak průběžného systému, veřejného, tj. aby se staral stát, tak i nutnost, aby se jedinec na své stáří zabezpečil sám a rostla tak i úloha soukromého zabezpečení. Mezinárodní organizace práce ale také upozorňuje, že mezi hlavní povinnosti státu patří postarat se o své občany a zabezpečit je ve stáří. Evropská unie nemá žádné jasné doporučení, které by chtěla uplatňovat ve svých zemích – můžeme zde ale sledovat zmíněný trend posilování privatizačních schémat. Světová banka pro země EU navrhuje systém NDC, společný systém by měl usnadnit volný pohyb osob. Osobně si myslím, že zavedení takového systému např. v ČR by provázely značné problémy – ve své podstatě je zásluhový, a to v zemi, kde je dosud tak silná míra solidarity, se mi zdá neprůchodné. Názory na něj se velice různí, někdo vyzdvihuje jeho nízkonákladovost a jednoduchost, jiní tvrdí pravý opak. Osobně se mi zda určování jeho parametrů a výpočty poněkud složité a neprůhledné.

4 ANALÝZA DEMOGRAFICKÝCH UKAZATELŮ

Na současný stav důchodového systému má značný vliv demografický vývoj obyvatelstva. Jak už bylo v předchozím textu naznačeno, nejen ČR, ale i světové instituce si uvědomují fenomén stárnutí obyvatelstva, snižování porodnosti, odkládání těhotenství do pozdějšího věku matky. Celou situaci příhodně ilustruje následující příklad³⁶:

„Naše společnost se, stejně jako v jiných vyspělých zemích, dramaticky mění. Představte si typickou rodinu v 80. nebo v 90. letech dvacátého století: dvě děti (5-10 let), dva pracující rodiče (30-35 let), dva pracující prarodiče (50-55 let) a jeden praprarodič (70-75 let). Tedy na sedm osob připadaly čtyři příjmy. Ale svět se mění. Lidé mají děti později a dožívají se vyššího věku. A teď si představte rodinu v roce 2040 nebo 2050: dvě děti (5-10 let), dva pracující rodiče (v lepším případě na plný úvazek, 35-45 let), dva prarodiče v důchodovém věku (60-70 let) a dva praprarodiče také v důchodu (80-90 let). Na osm osob zbývají jen dva příjmy.“

Všechny tyto demografické jevy se následně odráží do ekonomických ukazatelů, zvyšují náročnost na důchodový systém a celkově nároky na veřejné finance, jak bude prokázáno v navazující kapitole 5.

4.1 Stárnutí obyvatelstva

4.1.1 Porodnost a plodnost

Jak je patrné z tabulky 1, v ČR lze od roku 1996 do roku 2004 sledovat výrazný pokles porodnosti, počet narozených nepřevýšil 100 000, což má značný vliv na počet ekonomicky aktivních obyvatel. Od r. 2004 se ale tato situace spíše zlepšuje. Co se týče úhrnné plodnosti, i přes její růst v posledním desetiletí, je její úroveň stále výrazně pod hodnotou prostého zachování reprodukce populace, kterou činí hodnota 2,1 dítěte. Postupně se odkládá rození dětí do vyššího věku, což způsobuje pokles úrovně

³⁶ Informační materiály MPSV a MF

porodnosti a růst průměrného věku matek při narození dětí. Od r. 1996 do r. 2005 se ukazatel úhrnné plodnosti pohyboval pod hranicí 1,3, což je hranice vymežující populaci s extrémně nízkou plodností. I když v roce 2006 byla tato hranice překonána a hodnota ukazatele se zvyšuje, stále se ČR zařazuje mezi země s velmi nízkou úrovní plodnosti. Razantní nárůst zaznamenal ukazatel zvyšování průměrného věku matky při porodu.

Tabulka 1: Porodnost a plodnost v ČR pro období 1993 - 2010

Rok	Narození celkem	Úhrnná plodnost	Průměrný věk matky při porodu
1993	121 470	1,666	25,0
1996	90 763	1,185	26,1
1999	89 774	1,133	26,9
2002	93 047	1,171	27,8
2005	102 498	1,282	28,6
2006	106 130	1,328	28,9
2007	114 947	1,438	29,1
2008	119 842	1,497	29,3
2009	118 667	1,492	29,4
2010	117 446	1,493	29,6

Zdroj: ČSÚ. Demografická příručka 2011[online]; vlastní zpracování

Názory na stav porodnosti v ČR se různí, podle některých je třeba zvyšovat porodnost, dle jiných se porodnost zvyšuje a není v tak katastrofálním stavu. Pravdu mají svým způsobem oba názory. Na jednu stranu je z tabulky 1 patrné, že porodnost se v posledních 10 letech zvýšila. I přesto ale data prokazují, že se nacházíme na hranici populace s extrémně nízkou plodností. Někteří autoři tak vidí jako jeden z možných řešení problémů důchodového systému právě v prorodinné politice³⁷. Dle nich je

³⁷ VOSTATEK J., ZBORNÍK, P., FIALA, T. *Návrh penzijní reformy (verze s NDC)*, 2011, s. 9-11

prokázáno, že důchodové zabezpečení rodičů je horší, než bezdětných nebo osob s jedním potomkem. Kvůli výdajům na děti mají rodiče nižší úspory, kvůli časové investici v dětech mají rodiče nižší možnost si přivydělat, více pracovat, či získat lépe placené zaměstnání. Doporučují tak zaměřit se např. na posílení veřejných institucí zabezpečující péči o děti v předškolním věku, to by se projevilo zvýšením zaměstnanosti matek, čímž by se zvýšily i příjmy do veřejných rozpočtů, včetně důchodového systému. Dále také navrhuji napomáhat aktivnímu začleňování matek na pracovním trhu zejména podporou flexibilních a částečných pracovních úvazků, jak subvencemi, tak i legislativně. ČR údajně patří mezi státy EU s nejhorší zaměstnaností matek s dětmi pod 6 let.

Jiné zdroje ale tvrdí³⁸, že dle zkušeností efektivita pronatalitních politik je velmi nízká. Např. u anglosaských zemí je podpora rodin minimální, ale porodnost celkem vysoká. Některé studie dokazují, že pronatalitní politiky sice byly úspěšné a zvýšily porodnost, ale s neúměrně vysokými náklady, takže byly celkově velice neefektivní. Hlavním problémem nízké účinnosti je, že existuje vždy celá kombinace faktorů, která vede lidi k rozhodnutí, zda-li budou či nebudou mít děti. Každá z pronatalitních politik se ale může soustředit jen na určitý aspekt, má jen omezenou účinnost a ostatní faktory tak „vrací situaci do původního stavu.“ Většina změn je proto jen krátkodobých a působí jen na určité skupiny lidí. Já bych se rovněž připojovala k tomuto názoru – prorodinná politika dle mého důchodový systém „nespasí“. Nemyslím si, že rozšíření školek, jeslí, podpora začleňování matek na trhu práce by nějak razantně zvýšilo porodnost, ženy ovlivňuje spousta dalších faktorů, mnohé dnes odkládají těhotenství kvůli kariéře, nechtějí se brzo vázat a nemá na to vliv rodinná politika v zemi.

³⁸ LUX, M. a kol. *Moderní nástroje sociálního bydlení pro mladé rodiny jako nepřímá podpora růstu natality*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: http://www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/priloha_2.pdf

4.1.2 Naděje dožití

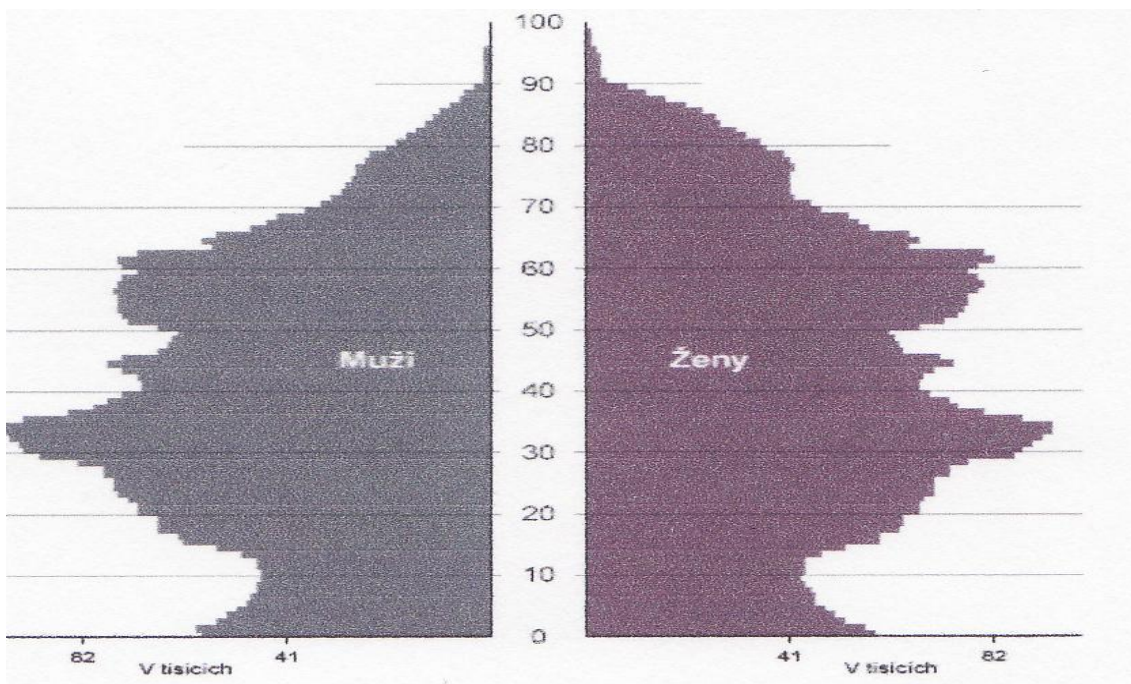
Další demografický ukazatel, který lze zkoumat, je **naděje dožití** (též střední délka života). Obecně platí, že naděje dožití u žen je vyšší než u mužů a tento rozdíl mezi oběma pohlavími má stále zvyšující se tendenci, proto následně budou uvedeny statistiky pro každé pohlaví zvlášť. Z tabulky 2 je patrné, že se lidé dožívají stále vyššího věku, jen od r. 2000 se naděje dožití zvýšila u mužů o 3 roky a u žen o více jak 2 roky.

Tabulka 2: Naděje dožití mužů a žen v ČR 2000 - 2011

Rok	Muž (v letech)	Žena (v letech)
2000	71,6	78,3
2001	72,1	78,4
2002	72,1	78,5
2003	72	78,5
2004	72,5	79
2005	72,9	79,1
2006	73,4	79,7
2007	73,7	79,9
2008	74	80,1
2009	74,2	80,1
2010	74,4	80,6
2011	74,7	80,7

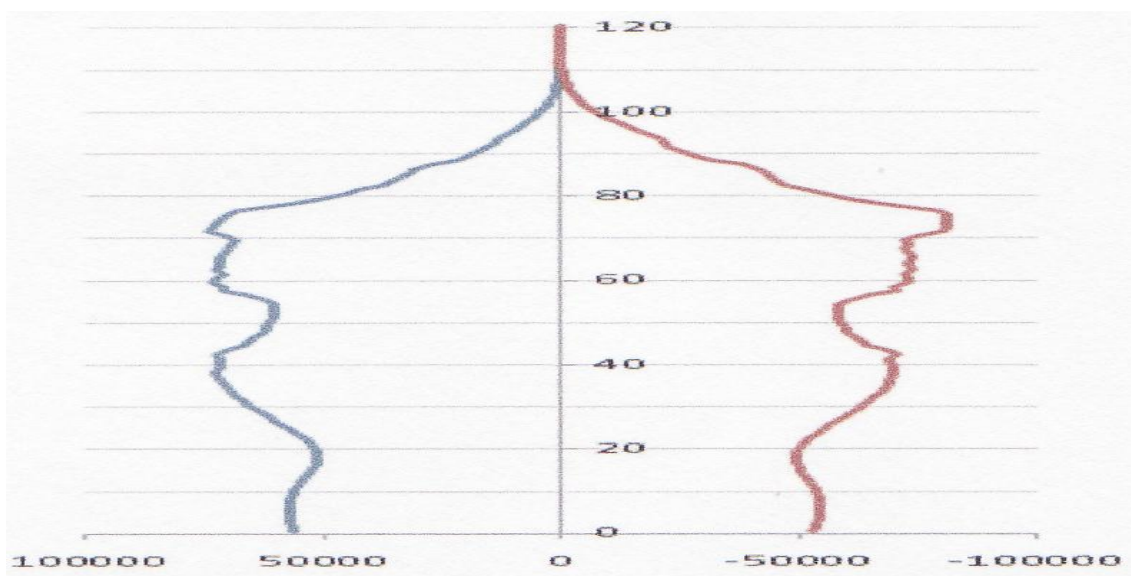
Zdroj: ČSÚ. Demografická příručka 2011[online]; vlastní zpracování

Trendy popsané v plodnosti a naději dožití ovlivňují věkovou strukturu obyvatelstva. Na obrázcích 2 a 3 můžeme vidět, jak se složení obyvatelstva bude vyvíjet. Na obrázku 2 je současné věkové složení obyvatel v roce 2008. Nejvíce je zastoupena věková kategorie kolem 30 let, i když i kategorie kolem 60 let má poměrně četné zastoupení oproti ostatním. Nárůst počtu osob v dlouhodobém horizontu můžeme vidět na obrázku 3 – nejsilnější kategorií jsou osoby ve věku kolem 70 let, obzvláště u žen. Celkově se tak postupně zvyšuje počet lidí v důchodovém věku, kteří jsou závislí na tom, co do důchodového systému odvedou ekonomicky aktivní lidé, jejichž počet stále klesá.

Obrázek 2: Věkové složení obyvatelstva ČR – rok 2008

Zdroj: MPSV. Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012. [online].

Obrázek 3: Věkové složení obyvatelstva ČR – rok 2050

Zdroj: MPSV. Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012. [online].

4.1.3 Vývoj počtu poplatníků a počtu důchodců

Tabulka 3 uvádí dosavadní vývoj počtu důchodců a počtu plátců od r. 2007. Celkový počet důchodců se neustále zvyšuje, což klade vyšší nároky na penzijní systém. Naproti tomu u počtu poplatníků pojistného nelze žádný jednoznačný trend vysledovat.

Tabulka 3: Vývoj počtu důchodců a poplatníků pojistného v období 2007 - 2012

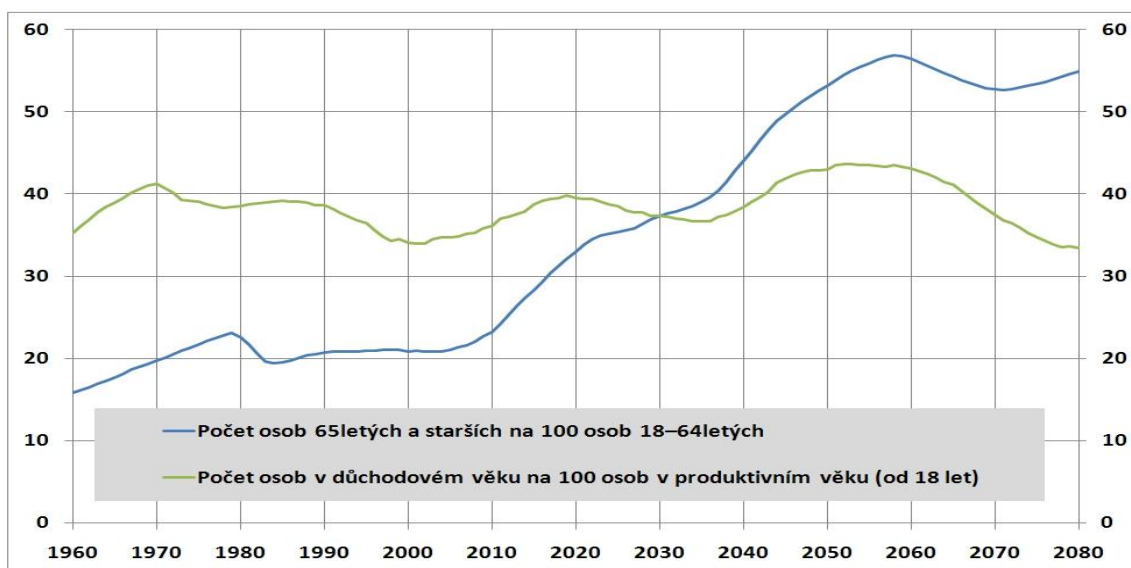
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet důchodců celkem	2 688 078	2 727 240	2 759 803	2 797 939	2 823 583	2 871 453
Počet starobních důchodců	1 997 503	2 034 881	2 071 269	2 225 908 ³⁹	2 266 348	2 340 218
Počet poplatníků pojistného	4 958 581	5 006 895	4 909 120	4 829 554	4 923 898	4 933 997

Zdroj: MPSV. Počty důchodců a poplatníků pojistného v ČR. [online]

Někteří autoři se lehce staví proti, dle jejich názoru zavádějícím, grafům o počtu osob ve věku 65+ na 100 osob ve věku mladším 65 let, na kterém je demonstrována neudržitelnost důchodového systému a stárnutí populace. Tyto grafy neberou v úvahu fakt, že se důchodový věk zvyšuje a dle současné právní úpravy má růst neomezeně. Rozdíl v trendu vývoje počtu obyvatel ve věku 65+ na 100 osob ve věku 18-65 let a počtu osob v důchodovém věku na 100 osob v produktivním věku je přitom velmi výrazný, jak je patrné z obrázku 4. Modrá křivka zachycuje často prezentovaný vývoj počtu osob ve věku 65+ a starších na 100 osob mladších 65 let. Zelená křivka ale zobrazuje skutečný vývoj počtu osob v důchodovém věku zvyšovaném dle současné právní úpravy na 100 dospělých osob v produktivním věku. Očekávaný nárůst by neměl být zdaleka tak strašlivý, jak je prezentováno a později lze očekávat pokles. Zelená i

³⁹ Od roku 2010 je z důvodu novely zákona o důchodovém pojištění navyšován počet starobních důchodců v souvislosti s přeměnou invalidních důchodů na starobní po dosažení věku 65 let, proto není možné porovnávat údaje s lety před touto změnou.

modrá křivka se protínají v roce 2030, protože v tomto roce má být důchodový věk pro muže i ženy 65 let.⁴⁰

Obrázek 4: Podíl osob v důchodovém věku na produktivním obyvatelstvu

Zdroj: FIALA, T. Zavádějící grafy o růstu počtu důchodců. [online]

I když autor grafu dle mého správně uvádí, že současná právní úprava předpokládá neomezený růst důchodového věku, fakticky to ale přece možné není – i když se zdravotnictví neustále vyvíjí a lidé jsou i ve starším věku aktivní a fyzicky i psychicky zdatnější, než tomu bylo dříve, přesto musíme s určitou věkovou hranicí počítat – nemyslím si, že by např. v 70 letech bylo mnoho lidí schopno vykonávat stejné zaměstnání na plný úvazek jako během celého jejich života.

4.2 Migrace

Migrace je způsob, který rovněž může pomoci ke zvyšování počtu ekonomicky aktivních obyvatel a tím i zvyšování počtu plátců pojistného. Data v tabulce 4 znázorňují, že vysokému přílivu migrantů v ČR došlo zejména v letech 2007-2008, v letech 2010-2011 však saldo zahraničního stěhování nepřevýšilo 20 000 osob.

⁴⁰ FIALA, T. *Zavádějící grafy o růstu počtu důchodců*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://blog.jetotak.sk/kriticka-ekonomia/2011/11/09/tomas-fiala-zavadejici-grafy-o-rustu-poctu-duchodcu/>>

Tabulka 4: Migrace v ČR v období 2001 - 2011

	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Přistěhovalí	12 918	68 183	104 445	77 817	39 973	30 515	22 590
Vystěhovalí	21 469	33 463	20 500	6 027	11 629	14867	5 701
Saldo zahraničního stěhování	- 8 551	34 720	83 945	71 790	28 334	15 648	16 889

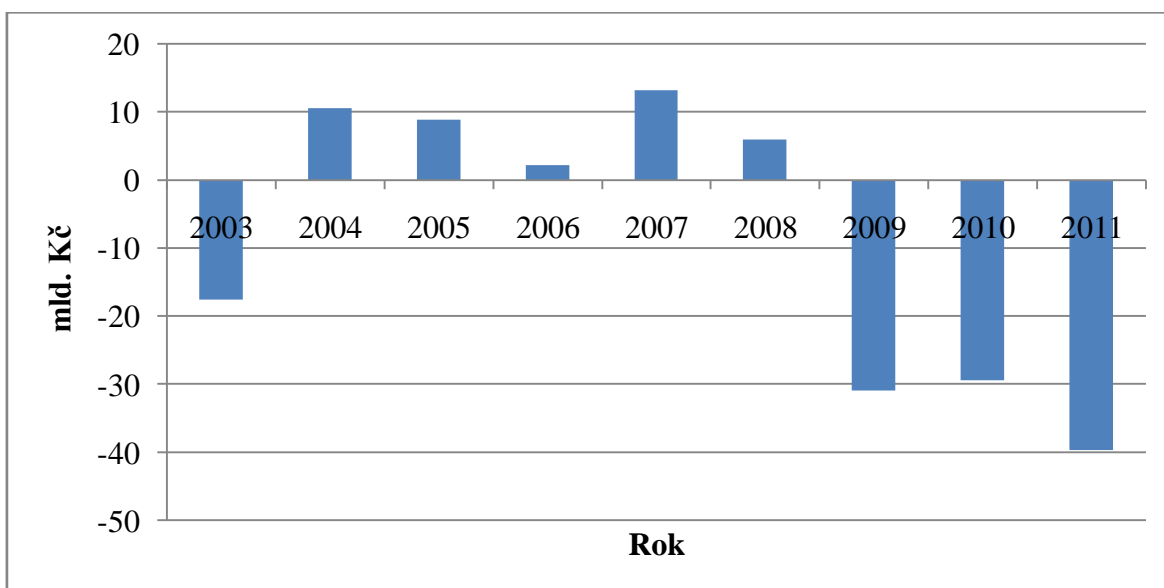
Zdroj: ČSÚ. Demografická příručka 2011[online]; vlastní zpracování

Migrace bývá také zmiňovaná jako jedno z alternativních řešení v případě důchodového systému – nalákat do ČR cizince, rodiny s dětmi, které budou zvyšovat počet ekonomicky aktivního obyvatelstva. Ani v tomto případě bych ale příliš velký úspěch neviděla – jednak jak plyne z tabulky, migrační saldo se velice mění, ovlivňuje ho řada faktorů a nelze se proto na jeho vývoj spoléhat. Zároveň také sebou migrace nese spoustu rizik, jakým je xenofobie či rasismus.

5 ANALÝZA EKONOMICKÝCH A SOCIÁLNÍCH UKAZATELŮ

5.1 Saldo důchodového účtu

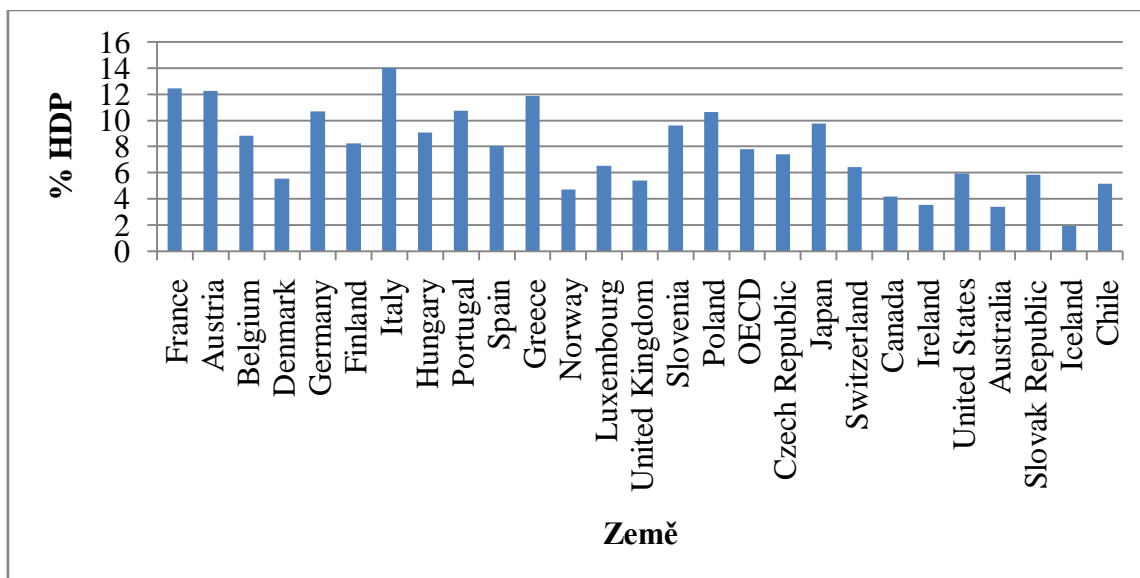
Jedním ze základních ukazatelů stavu penzijního systému daného státu je **důchodový účet**, či spíše jeho saldo. Na obrázku 5 je znázorněn jeho vývoj v ČR od r. 2003 (Ministerstvo financí na svých stránkách zveřejňuje pouze SZÚ od r. 2003). Od r. 2009 se důchodový účet nachází v hlubokém deficitu, značný vliv měla dozajisté i celosvětová finanční krize. Důchodový účet se nacházel v deficitu i v roce 2003, v reakci na něj došlo ke zvýšení sazby na pojistném a od r. 2004 již příjmy převyšovaly výdaje. Nemyslím si však, že by taková parametrická úprava měla úspěch v současné době. Jednak deficit v r. 2003 nebyl tak hluboký jako nyní a navíc obecně patříme mezi země s nejvyššími sazbami na sociálním zabezpečení, tudíž bych další zvýšení nepovažovala za průchodné.

Obrázek 5: Saldo důchodového účtu 2003 - 2011

Zdroj: MF ČR. Státní závěrečné účty 2003-2011; vlastní zpracování

Podle údajů MPSV se výdaje na důchody pohybovaly od r. 1993 do r. 2008 v rozmezí 7 – 8,1 % HDP, v roce 2009 přesáhly 9% hranici⁴¹. Porovnání se zahraničím nabízí obrázek 6 dle údajů OECD z roku 2007. V roce 2007 ČR vydala na důchody více jak 7,42 % HDP, což je v porovnání s dalšími státy spíše vyšší hodnota, je to o něco více, než je průměr OECD, který činí 7 % HDP.

Obrázek 6: Podíl veřejných výdajů na důchody na HDP, 2007

Zdroj: OECD. *Pension at a Glance 2011* [online], vlastní zpracování

5.2 Vývoj nezaměstnanosti a ekonomický růst

Dalším faktorem významným pro celkový stav veřejných financí je i míra nezaměstnanosti a ekonomický růst. Pokud roste počet zaměstnaných, roste i počet lidí, kteří přispívají do důchodového systému.

Obecná míra nezaměstnanosti byla po roce 1993 poměrně nízká, v roce 1999 se ale vyšplhala až na 8,7 %. Následný pokles výrazný zejména v roce 2008 byl vystřídán prudkým nárůstem až na 7,3 % v roce 2010. Následně se pohybovala na úrovni kolem

⁴¹ MPSV. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13910/mpsv-prirucka-ukazatele-09-11-2012.pdf> >

6 %. Podle odhadů MPSV by se úroveň nezaměstnanosti měla pohybovat okolo 6,5 % až do roku 2080.⁴²

Pro vyjádření stavu ekonomiky můžeme použít ukazatel růstu reálného HDP. V roce 2009 nastala hluboká recese, kdy se HDP snížil reálně téměř o 5 %. V roce 2010 a 2011 následovalo mírné zvýšení, postupně by se dle odhadů měla dynamika reálného HDP zvyšovat.⁴³

5.3 Zaměstnanost starších osob

Současná situace na trhu práce ČR se vyznačuje specifickým problémem a to poměrně nízkou zaměstnaností osob v předdůchodovém a důchodovém věku. Z mezinárodního srovnání vyplývá, že problém není ovlivněn jen demografickým vývojem či společenskými zvyky nebo národní kulturou, ale do značné míry i regulací pracovního trhu, chováním zaměstnavatelů a státní politikou zaměstnanosti. U nejstarší skupiny 60-64 let ČR vykazuje ČR 25 % zaměstnanost, zatímco průměr EU přesahuje 30 %. Nedostatkem pracovních příležitostí jsou v tomto věku více postiženy ženy, míra zaměstnanosti je u nich hluboce pod průměrem zemí EU. Ačkoliv v porovnání s EU ČR nedosahuje příliš dobrých výsledků, podle údajů ČSÚ z roku 2010 se zaměstnanost osob ve věku 55 až 64 let v uplynulých letech vyvíjela příznivě, lze říci, že nadprůměrně. V období 2001 až 2009 vzrostla z 52,1 % na 65,5 %, což byl nejrychlejší nárůst mezi všemi věkovými skupinami od 15 let výše. Tento nárůst podpořila i legislativní opatření, zejména uvolnění omezení souběhu příjmů z výdělečné činnosti a pobíráním starobního důchodu, a také postupné posouvání důchodového věku za hranici 60 let.⁴⁴

⁴² MPSV. *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf> >

⁴³ MPSV. *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf> >

⁴⁴ FERENC, J. *Zaměstnanost osob předdůchodového a důchodového věku*. ČSÚ [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta28062010.doc> >

Pro vyjádření zaměstnanosti starších osob lze také použít **míru ekonomické aktivity**⁴⁵ starších mužů a žen. V ČR u mužů ve věku 60-64 let činí míra ekonomické aktivity zhruba 40 %, téměř 14 % ve věku 65-69 let a 5,5 % ve věku 70+. V porovnání s ostatními evropskými státy jsou tyto hodnoty průměrné. O poznání horší je však situace u žen - v kategorii 60-64 je to 15,5 %, v kategorii 65 - 69 7,5 % a ve věku 70+ jsou to necelá 3 %.⁴⁶

5.4 Vývoj úspor domácností

Z dalších ekonomických ukazatelů, které lze ve spojitosti s důchodovým systémem sledovat, je **objem úspor domácností v ČR**. Finanční majetek zahrnuje hotovost, depozita, akcie a jiné cenné papíry vč. podílových fondů, technické rezervy životního pojištění a penzijních fondů, příp. jiné pohledávky (nejsou zde zahrnuty nemovitosti a jiné věcné investice). Jedná se tedy o čistě finanční rezervy, které mohou být použity ve funkci **rezerv na penzijní věk**. Finanční majetek domácností tvoří dle údajů z roku 2009 zhruba 77 % HDP, což je poměrně málo v porovnání s ostatními zeměmi. Podobnou relaci mají všechny postkomunistické země. Na zcela opačném pólu stojí tradiční finanční centra jako Švýcarsko (375 % HDP), Velká Británie (296 % HDP), Nizozemí (280 % HDP). Míra úspor je však v ČR nízká i v porovnání se západními zeměmi, geograficky a kulturně blízkými, jako je Rakousko (168 % HDP) a Německo (188 % HDP). Méně už spoří v Evropě jen Slovensko, Litva, Polsko, Lotyšsko či Rumunsko. Velice nepříznivý je i ukazatel přepočtu objemu finančního majetku na obyvatele. Výsledkem tedy je, že občané České republiky rozhodně nedisponují takovými úsporami, aby mohly fungovat jako významný pilíř zabezpečení ve stáří. Jaká je struktura úspor českých domácností zobrazuje tabulka 5.

⁴⁵ Míra ekonomické aktivity je podíl počtu ekonomicky aktivních na počtu osob starších 15 let, zde modifikováno pro specifickou věkovou kategorii starších osob

⁴⁶ ČSÚ. *Senioři v mezinárodním srovnání 2012. Míra ekonomické aktivity*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>>

Tabulka 5: Struktura úspor domácností v ČR 2009

Typ úspor	Podíl na celkových úsporách (v %)
Bankovní vklady	49,8
Stavební spoření	18
Podílové fondy	9,4
Jiné cenné papíry	2,9
Rezervy pojištění	11,5
Penzijní fondy	8,4

Zdroj: MF ČR. Závěrečná zpráva Poradního expertního sboru MF a MPSV. [online]

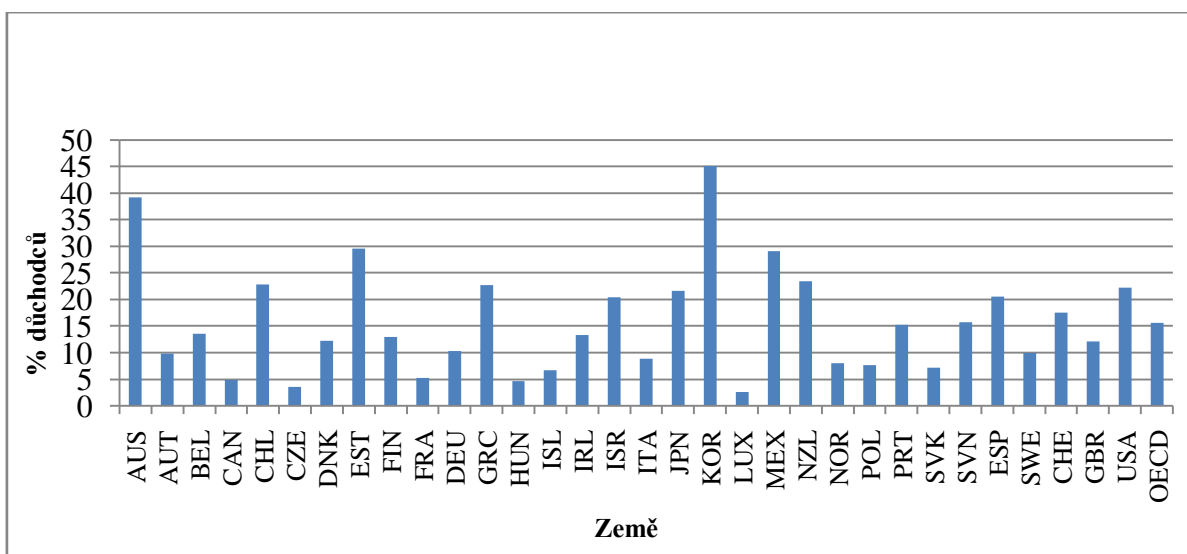
Úspory domácností jsou jednoznačně vychýleny ve prospěch bankovních vkladů a stavebního spoření, než např. právě penzijního spoření, které v ČR hraje menší roli než v jiných finančně vyspělejších zemí.⁴⁷

Novější poznatky přináší výzkum CVVM z prosince 2012⁴⁸, který zkoumal, jak se lidé připravují na stáří. Podle průzkumu se 81 % dotázaných domnívá, že stát je nemůže dostatečně na stáří zabezpečit, ale jen 56 % si spoří nebo investuje, aby se zajistili na důchod. Tento poměr se od r. 2010 mnoho nezměnil. Více se na důchod vlastními silami snaží zabezpečit lidé ve věku 30 – 59 let, se středoškolským či vysokoškolským vzděláním, dále ti, kdo považují životní úroveň své domácnosti za dobrou a ti, jejichž příjem přesahuje 40 000 Kč.

⁴⁷ MF ČR. Závěrečná zpráva Poradního expertního sboru ministra financí a ministra práce a sociálních věcí. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_duchod_ref_pes.html>

⁴⁸ CVVM. Češi a spoření na důchod – prosinec 2012. [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6945/f3/es130131.pdf>

5.5 Životní úroveň důchodců

Obrázek 7: Procento důchodců žijících v chudobě, 2007

Zdroj: OECD. Society at a Glance 2011 [online]; vlastní zpracování

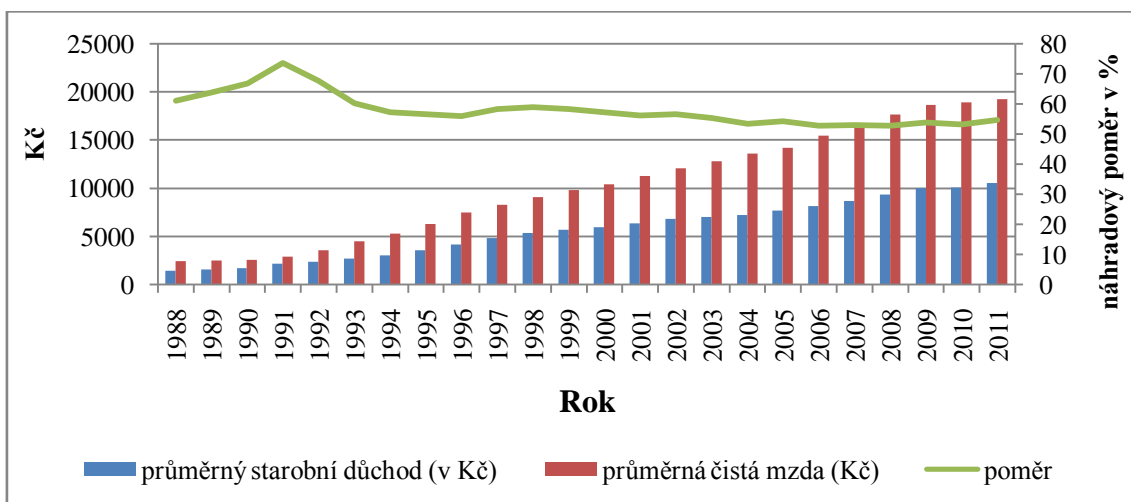
Jedním z typických rysů stávajícího penzijního systému ČR je **nízká chudoba starých osob**. Podle mezinárodního srovnání vycházejícího ze statistik OECD, znázorněných na obrázku 7, patří ČR mezi země s nejnižší mírou chudoby ve stáří – údaje v grafu jsou platné pro rok 2007 (novější OECD prozatím neposkytla). Rozhodujícím důvodem pro tuto skutečnost je konstrukce starobní penze, kdy její menší část (základní výměra důchodu) je nezávislá na výdělku a její větší část sice je závislá na výdělku, ale s velmi vysokou redukcí u vyšších výdělků.⁴⁹

Navzdory tomu, že ČR je typická nízkou chudobou starých osob, současnou úroveň důchodů v ČR považuje většina lidí za nedostatečnou. Jak vyplynulo z výzkumu agentury STEM v roce 2010, 71 % Čechů nepovažuje současnou výši starobních důchodů za přiměřenou a 61 % lidí je přesvědčeno, že starobní důchody nemohou pokrýt ani základní potřeby. Ještě negativněji se k situaci staví současní důchodci, 83 % z nich totiž považuje důchody za nepřiměřené a 80 % z nich je přesvědčeno, že jim

⁴⁹ VOSTATEK, J. *Česká důchodová reforma: co dál*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf>

současný systém (tj. rok 2010) nedovoluje prožít důstojné stáří. Zároveň ale výzkum dokazuje, že negativní vnímání situace lidmi se oslabuje např. proti situaci z roku 2008.⁵⁰

O životní úrovni důchodců také svědčí **náhradový poměr** jako poměr průměrného vypláceného starobního důchodu a průměrné mzdy v národním hospodářství ČR. Tento poměr lze vypočítat jak pro čistou, tak pro hrubou mzdu, vhodnější je to pro mzdu čistou, jelikož důchod je vyplácen téměř vždy jako čistý⁵¹. V současnosti se tento poměr pohybuje již několik let kolem 53 %, jak zobrazuje obrázek 8. Nutno ale říci, že se jedná o průměrnou hodnotu, v praxi se v ČR pohybuje náhradový poměr od 23 % do 97 % a dá se mluvit o pravidlu, čím vyšší mzda, tím více klesá odchodem do důchodu životní úroveň.

Obrázek 8: Náhradový poměr v období 1988 - 2011

Zdroj: MPSV. Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online]; vlastní zpracování

⁵⁰ HEŘMÁNKOVÁ, P. *Současné důchody nestačí seniorům ani na pokrytí základních potřeb, miní většina Čechů.* [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3132612-Soucasne-duchody-nestaci-seniorum-ani-na-pokryti-zakladnich-potreb-mini-vetsina-Cechu>>

⁵¹ Dle zákona o dani z příjmu jsou od daně z příjmů fyzických osob osvobozeny všechny důchody až do 36násobku minimální mzdy, tedy do částky 288 000 Kč za rok.

5.6 Míra přerozdělování

Míru přerozdělování⁵² důchodového systému je možné charakterizovat Giniho koeficientem nebo indexem progresivity. Giniho koeficient nabývá hodnoty 0 - 100 % a platí, že čím vyšší hodnoty, tím vyšší je v systému příjmová nerovnost. Index progresivity nabývá hodnoty 100 % v plně solidárním systému a 0 % v plně zásahovém systému.

Český důchodový systém patří podle dat z roku 2007 k nejsolidárnějším mezi zeměmi OECD. Giniho koeficient nabývá hodnoty 9,1 %, oproti průměru OECD 18 %. Index progresivity nabývá 68,4 %, průměr za OECD činí 37,4 %.

⁵² MPSV. *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf> >

6 SOUČASNÝ STAV DŮCHODOVÉ REFORMY V ČR

6.1 Vývoj důchodového zabezpečení v ČR

Významný pokrok a vývoj v oblasti důchodového zabezpečení na území dnešní České republiky nastal až po dosažení určitého stupně ekonomického vývoje společnosti v souvislosti s průmyslovou revolucí, což bylo zhruba na konci 18. století. Právě tehdy se projevila potřeba organizovaně a hromadně zabezpečovat početné vrstvy obyvatel při nemoci, invaliditě, stáří a jiných sociálních událostech. V tomto období bylo uzákoněno penzijní zaopatření státních a následně i jiných veřejných zaměstnanců. V letech 1771 a 1781 byly vydány v rakouské monarchii tzv. penzijní normály. První z nich zakládal nárok na penzi pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří „věrně sloužili“, druhý byl pro zaměstnance, kteří se alespoň po 10 letech uspokojivé práce stali práce neschopnými. Nevýhodou tehdejších reforem sociálního zabezpečení však bylo, že se týkaly poměrně malého počtu lidí, povětšinou byly neúplné a nedokonalé. Nadále se rozvíjela spíše oblast nemocenského pojištění, inspirována vývojem v Německu.⁵³

6.1.1 Zárodky československého důchodového zabezpečení

Za zcela zásadní zákon byl považován v tehdejší Československu **zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří**. Tento zákon zaváděl **dělnické pojištění** pro případ invalidity a stáří. Pojištění se týkalo těch, kteří vykonávali práce nebo služby na území Československé republiky na základě pracovního, služebního nebo učňovského poměru a nevykonávali je příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání. Vznikla **Ústřední sociální pojišťovna**, která spravovala invalidní a starobní pojištění a rovněž se starala o nemocenské pokladny, které zákon označil za nemocenské pojišťovny. Nemocenské pojišťovny obhospodařovaly evidenci a příjmy z invalidního a starobního pojištění, vybíraly pojistné pro invalidní, starobní a nemocenské pojištění. Toto organizační a administrativní soustředění přineslo ekonomické výhody, sociální systém se stabilizoval.

⁵³ ČSSZ. *80 let sociálního pojištění*. [online] 2004[cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.cssz.cz/stranky/konference-80let/brozura_c.pdf>

Zákon o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a staří byl členěn do 5 částí a počíval na několika **hlavních zásadách**:

- invalidní a starobní pojištění tvoří jednotný rizikový a finanční celek, pouze organizačně spojený s jinak samostatným nemocenským pojištěním;
- z dělnického invalidního a starobního pojištění se poskytovaly jednak důchody jako dávky opakované, jednak dávky jednorázové. Existovaly jak dávky nárokové, tak dávky dobrovolné. Základními dávkami byly invalidní a starobní důchod. Nárok na starobní důchod vznikal v 65 letech pro muže i pro ženy a byl podmíněn uplynutím čekací doby, která byla stanovena na 150 příspěvkových týdnů. Minimální důchod po třech letech pojištění činil 1 130 Kč ročně, po zhruba 10 – 20 letech pojištění se pohyboval kolem 1 800 – 2 400 Kč ročně. Zavedeny byly důchody vdovské a sirotčí. Další podmínkou vzniku nároku na dávku bylo, aby pojistný případ (invalidita, dovršení předepsaného věku, úmrtí) nastal za trvání pojištění nebo alespoň v tzv. ochranné lhůtě, jež činila jeden rok po zániku pojištění;
- z jednorázových dávek se poskytovalo odbytné, které za určitých okolností náleželo pozůstalým po pojištěnci nebo důchodci;
- byla zavedena léčebná péče jako fakultativní dávky, jejímž úkolem bylo odvrátit či odsunout hrozící invaliditu;
- dále byly omezeny některé dávky nemocenského pojištění.

Celý tento systém sociálního pojištění byl založen na rovnováze mezi příjmy a výdaji. Pojistné hradili zaměstnavatelé a zaměstnanci, každý polovinu předepsaných příspěvků.

Přijetí zákona č. 221/1924 přispělo významnou měrou k posílení demokratického vývoje v Československu. Stal se jednou z nejvýznamnějších sociálních reforem československého zákonodárství v meziválečném období.⁵⁴

⁵⁴ ČSSZ. *80 let sociálního pojištění*. [online] 2004[cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.cssz.cz/stranky/konference-80let/brozura_c.pdf>

6.1.2 Vývoj důchodového zabezpečení v letech 1948-1989

V roce 1948 byl přijat **zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění**, který **rušil** všechny předchozí zákony, týkající se této oblasti. Podle něho dávková soustava neměla být uzavřeným systémem, ale měla se rozvíjet, zdokonalovat a rozšiřovat na další sociální události. Národní pojištění se mělo stát obecným pro všechny občany při co nejširším rozsahu sociálních událostí.

Zákonem č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění bylo **odděleno nemocenské a důchodové zabezpečení**. Pro provádění důchodového zabezpečení byl zřízen Státní úřad důchodového zabezpečení, což se ale nadále změnilo v roce 1957, kdy se orgánem sociálního zabezpečení a tedy i úřadem, který zabezpečoval důchodové zabezpečení, stal Státní úřad sociálního zabezpečení.

V roce 1968 vzniklo **Ministerstvo práce a sociálních věcí**. Mělo vykonávat působnost v oblasti sociálního zabezpečení, kterou do té doby zajišťoval Státní úřad sociálního zabezpečení. O dávkách důchodového zabezpečení začala místo Státního úřadu sociálního zabezpečení rozhodovat Správa důchodů v Praze, z níž v roce 1969 vznikl Úřad důchodového zabezpečení v Praze.

Významný přelom nastal po listopadu 1989, který nastolil nové společenské, ekonomické i politické podmínky. Právní rámec změn představuje zákon ČNR č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Došlo ke sloučení Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění, Správy nemocenského pojištění a Svazu českých a moravských výrobních družstev. Vznikla tak nová soustava orgánů státní správy působící v oblasti sociálního zabezpečení – Česká správa sociálního zabezpečení. Navázala na své předchůdce, převzala jejich archivy a rozsáhlou evidenci občanů. V současné době je ČSSZ největší finančně správní institucí

státní správy České republiky s celkovým ročním objemem příjmů a výdajů kolem 516 mld. Kč. Jako organizační složka státu je podřízena MPSV ČR.⁵⁵

6.1.3 Vývoj českého důchodového zabezpečení po roce 1993

Dne 1. 1. 1993 nabyt účinnosti **zákon ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti**. Zákon stanovil zejména, kdo je poplatníkem pojistného, vyměřovací základ, rozhodné období, odvody pojistného a výši sazeb pojistného.

V roce 1992 byly **zrušeny preference** v rámci důchodového systému, což vedlo k tomu, že prakticky všichni ekonomicky aktivní získávají nároky na své důchody podle jednotných podmínek, čímž byly vytvořeny vhodné podmínky pro další reformní kroky. V roce 1994 byl přijat **zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem**

V roce 1995 byl po značných politických a ekonomických diskusích přijat nový **zákon o důchodovém pojištění**, který obsahoval potřebnou dynamizaci systému, zahájil proces zvyšování věkových hranic odchodu do důchodu, zavedl pružnou věkovou hranici, zpřesnil definici invalidity, zajistil soulad s pravidly EU. Od roku 1996 existuje zvláštní účet důchodového pojištění v rámci státních finančních aktiv, který umožňuje sledovat příjmy a výdaje systému důchodového zabezpečení. Česká republika se tak stala jednou z prvních zemí střední a východní Evropy, která provedla dílčí reformu důchodového zabezpečení např. valorizace, dobrovolné penzijní připojištění, dvousložková konstrukce důchodu apod.

V roce 2001 byly předloženy **tři zcela zásadní návrhy zákonů**. Zákon o organizaci a provádění sociálního pojištění měl být základem pro vznik Sociální pojišťovny. Cílem jejího vzniku bylo zvýšení transparentnosti hospodaření s prostředky důchodového systému, snížení závislosti hospodaření na politickém rozhodnutí a umožnění lepšího kontaktu s klientem. Rovněž byla projednávána novela o penzijním připojištění, která měla zajišťovat vyšší bezpečnost pro účastníky a posledním projednávaným zákonem

⁵⁵ ČSSZ. *80 let sociálního pojištění*. [online] 2004[cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <http://www.cssz.cz/stranky/konference-80let/brozura_c.pdf>

byl zákon o zavedení zaměstnaneckého penzijního připojištění, dnes fungujícím v řadě zemí. **Ani jeden z návrhů zákonů se ale nedočkal úspěšného přijetí.**

V roce 2003 došlo k nejzávažnějším změnám v důchodovém systému od roku 1995, protože s účinností od 1. 1. 2004 byl přijat nový zákon č. 425/2003 Sb., který měnil zejména zákon 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento zákon stanovoval rozdělení činnosti OSVČ na hlavní a vedlejší. Dále došlo k redukci hodnocení doby studia pro účely důchodového zabezpečení, zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod stejným tempem i po roce 2007 s cílem dosáhnout stejné hranice pro odchod do důchodu pro muže a bezdětné ženy ve věku 63 let, pro ženy s dětmi byl odchod do důchodu stále diferencovaný podle počtu dětí.⁵⁶

Co se týče konkrétního typu konstrukce důchodového systému popsaných v kapitole 1.2, systém zavedený u nás v roce 1957 se nejvíce přibližoval čtvrtému typu, pojistnému se stanoveným minimem. Po roce 1993 však byla zavedena dvousložková konstrukce, v rámci níž byla rychleji valorizována pevná složka, což vedlo ke zmírnění diferenciaci důchodů v povinném průběžném pojištění a systém se tak blížil spíše k anglosaskému systému státního sociálního zabezpečení. Od roku 1998 provedené úpravy spíše inklinovaly k Bismarckovu pojetí.⁵⁷

Po roce 1993 byl český důchodový systém postaven na dvou pilířích⁵⁸. První, tzv. **průběžný pilíř**, tvoří základní důchodové pojištění. Tento pilíř je univerzální, pouze v oblasti administrativního a organizačního zabezpečení zde platí určité odchylky pro tzv. silové resorty např. vojáci, hasiči, policisté. Důchod z tohoto pilíře pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod a jejich příjmy jsou kryty zhruba z 95 % pomocí základního systému důchodového pojištění. Účast je povinná, i když je zde v zákoně omezeném rozsahu možnost dobrovolnosti. Základní důchodové pojištění je ekonomicky garantováno státem,

⁵⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, 2010, s. 229-235

⁵⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, 2010, s. 201

⁵⁸ MPSV. *Český důchodový systém*. [online] 2012[cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>>

protože nelze ponechat důchodce bez zdroje příjmu. Plně se zde projevuje princip solidarity. Dynamičnost základního důchodového pojištění je dána každoroční aktualizací úrovně příjmů, z nichž se vychází při výpočtu procentní výměry důchodu, a zvyšováním vyplácených důchodů. Z tohoto základního pojištění se poskytují **důchody starobní** (včetně předčasného starobního), **invalidní, vdovský a vdovecký a sirotčí**. Důchod se skládá ze **základní výměry** tj. pevně stanovená částka stejná pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků a **procentní výměry**. O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje **ČSSZ** s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů). Základním zákonem je zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Pojistné upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Pojistné vybírají okresní správy sociálního zabezpečení. Platí ho zaměstnanci, zaměstnavatelé a OSVČ. Jeho výše je stanovena procentními sazbami z vyměřovacího základu. Výše pojistného je celkem **28 % z vyměřovacího základu**, z nichž odvádí 21,5 % zaměstnavatel a 6,5 % zaměstnanec.

Dalším pilířem důchodového systému ČR je **penzijní připojištění**⁵⁹. Penzijní připojištění se státním příspěvkem je forma spoření podporovaná státem, která umožňuje zajistit se na stáří ještě jiným způsobem, než jen spoléhat na státní systém. Penzijní připojištění se zakládá na pravidelných měsíčních příspěvcích, které lze na účet penzijního fondu poukazovat i za delší časová období (čtvrtletí, pololetí, rok). K příspěvkům pojištěnec dostává navíc státní příspěvky, podíly na zisku fondu a může také využívat daňová zvýhodnění. Na penzijní připojištění může přispívat i zaměstnavatel. Peníze, které na účet u penzijního fondu účastník vloží, fond investuje. Využívá investice s minimálním rizikem a stabilními výnosy: převážně státní cenné papíry, dluhopisy, akcie a termínované vklady. Pravidla investování navíc podléhají státnímu dozoru ČNB a je zde garantován nulový výnos.

⁵⁹ APF ČR. *Co je to penzijní připojištění*. [online] 2009 [cit.8.2.2013]. Dostupné na: WWW:<<http://www.apfcr.cz/cs/co-je-penzijni-pojisteni/>>

Podle údajů Ministerstva financí bylo v roce 2011 evidováno 4 565 741 penzijních připojištění. Poslední údaje jsou uvedeny za třetí čtvrtletí roku 2012 a už v této době byla tato suma překročena. Počet připojištění rok od roku stoupá. Jen za rok 2011 činily státní příspěvky 5,602 mld. Kč a příspěvky účastníků činily 23,426 mld. Kč. Průměrný měsíční státní příspěvek se pohybuje okolo 105 Kč a příspěvek účastníka okolo 440 Kč.⁶⁰

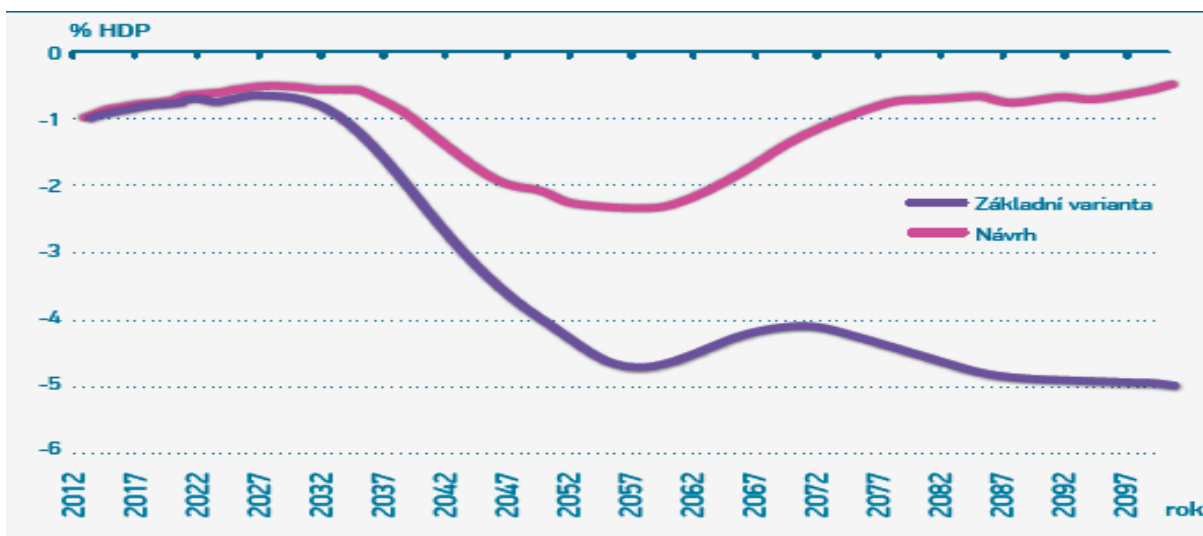
Na základě vývoje ekonomických, demografických a sociálních ukazatelů se i ČR rozhodla zásadně změnit svůj důchodový systém a od ledna 2013 tak platí nová důchodová reforma, která bude dále v textu podrobně popsána. Poradní expertní sbor⁶¹ označuje za hlavní **cíle důchodové reformy** vyšší diverzifikaci, fiskální udržitelnost, spravedlivější rozložení mezigeneračního břemene v čase a určité zvýšení ekvivalence. Zároveň zdůrazňuje, že klíčovým předpokladem úspěšnosti reformy je výrazná společensko-politická shoda nad její podobou a stabilita zvoleného řešení včetně jeho parametrů v čase, což je ale úkol představitelů politické scény, nikoliv ekonomů či expertů.⁶²

Po provedení změn by se měl schodek důchodového systému stabilizovat na úrovni, která by neměla ohrožovat veřejné finance. Na obrázku 9 fialová křivka znázorňuje situaci, pokud by k žádným zásahům nedošlo a druhá křivka naopak stabilizaci systému po provedených změnách. Stále sice vyplácené dávky převyšují příjmy z pojistného, stav ale není tak ohrožující, jako kdyby žádné změny přijaty nebyly.

⁶⁰ MF ČR. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění*. [online] aktualizováno 20.11.2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW: < <http://www.apfcr.cz/cs/co-je-penzijni-pojisteni/> >

⁶¹ Vznikl v lednu 2010 a měl za úkol navázat na činnost první Bezděkovy komise, poskytovat expertní názory na danou problematiku jako podklad pro rozhodnutí politiků.

⁶² MF ČR. *Závěrečná zpráva Poradního expertního sboru ministra financí a ministra práce a sociálních věcí*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_duchod_ref_pes.html >

Obrázek 9: Stabilizace schodku důchodového systému

Zdroj: MPSV, MF. Manuál k důchodové reformě. [online]

V novém důchodovém systému bude zachován jak průběžný systém, tak i penzijní připojištění. První pilíř – průběžný – však zasáhly významné změny reagující zejména na nález Ústavního soudu⁶³. Ústavní soud prohlásil za protiústavní paragraf 15 zákona o důchodovém pojištění, který stanovuje parametry pro výpočet důchodů – výpočtový základ a redukční hranice. Podle Ústavního soudu takto nastavené parametry dostatečně negarantují ústavně zaručené právo na přiměřené hmotné zabezpečení, zároveň by dle něho měl být posílen princip zásluhovosti.

Penzijní připojištění pak je součástí třetího pilíře spolu s novým doplňkovým penzijním spořením a zcela nový je druhý pilíř založený na tzv. opt-out, čili vyvedení určitého procenta příspěvků z prvního pilíře do druhého pilíře na svůj vlastní osobní účet u penzijní společnosti. V souvislosti s těmito změnami musely být přijaty i nové zákony jako jsou zák. č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření a zákon č. 428/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření. Důchodová reforma se z velké části týká starobních důchodů.

⁶³ KRÁKOROVÁ, I., MARHEFKOVÁ, M. *Malá důchodová reforma schválena Poslaneckou sněmovnou*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<<http://cfoworld.cz/legislativa/mala-duchodova-reforma-schvalena-poslaneckou-snemovnou-1008>>>

Starobní důchody tvoří až 70 % všech vyplácených důchodů, proto je pochopitelné, že změny směřovaly zejména do této sféry.

Do konce roku 2012 v ČR existovalo 9 penzijních fondů, které nabízely penzijní připojištění. Tyto fondy se od ledna 2013 transformovaly v penzijní společnosti. Obhospodařují původní vklady klientů v rámci starého penzijního připojištění, plus nově nabízejí i nové účastnické fondy v rámci třetího pilíře. Od roku 2013 nově vznikly ještě další dvě nové penzijní společnosti, které mohou nabízet už pouze účastnické fondy. Šest z těchto jedenácti společností získalo i licenci na provozování druhého pilíře, jedná se o Allianz PS, Česká spořitelna PS, ČSOB PS, Komerční banka PS, PS České pojišťovny a Raiffeisen PS.⁶⁴

Zákonem je omezena i výše poplatků za obhospodařování majetku v jednotlivých důchodových fondech (limity 0,3 - 0,6 % z aktiv) a poplatek za zhodnocení majetku ve fondech do 10 % ze zhodnocení.⁶⁵ Velice důležitým krokem, který posiluje zabezpečení vkladů účastníků, je bilanční oddělení majetku účastníka od majetku penzijní společnosti.

6.2 Současná podoba důchodové reformy

6.2.1 Změny v prvním pilíři

V rámci tzv. **malé důchodové reformy** byly provedeny především změny v prvním pilíři důchodového pojištění. Popudem pro tuto část reformy byla snaha o zvýšení dlouhodobé finanční udržitelnosti prvního pilíře a dále nutnost reagovat na nález Ústavního soudu. Většina změn nabyla účinnosti již 1. ledna 2012.

Základní výměra důchodu i redukční hranice již nejsou stanoveny pevnou částkou, ale odvozeny od výše průměrné mzdy. První redukční hranice zůstává v podstatě zachována, příjmy do tohoto limitu tj. cca 11 000 Kč se zohlední pro výpočet důchodu ve výši 100 %. Druhá redukční hranice bude postupně zvyšována a to ze současných

⁶⁴ VODIČKA, J. *Třetí pilíř: Stát chce, aby lidé více šetřili*. Lidové noviny 8.2.2013. .

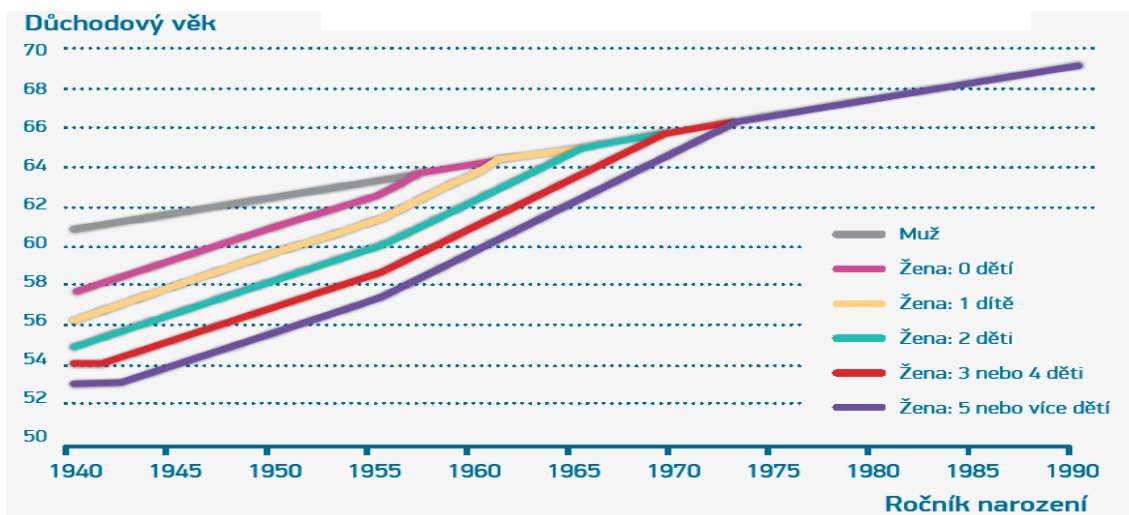
⁶⁵ VOSTATEK, J. *Česká důchodová reforma: co dál*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf>

28 200 Kč až na 400 % průměrné mzdy tj. cca 100 000 Kč. Pro výpočet důchodů se z této částky bude započítávat max. konečných 26 %. Příjmy přesahující 100 000 Kč by pak po r. 2014 výši důchodu neovlivnily. Důsledkem by mělo být zvýšení důchodu u lidí s příjmem přesahujícím cca 36 000 Kč a nepatrné snížení důchodů u lidí s měsíčním příjmem 12 500 – 36 000 Kč.⁶⁶

V ČR se postupně zvyšuje střední délka života. Principem malé důchodové reformy by tedy mělo především být zachování délky života stráveného v důchodu na dnešní úrovni, což je zhruba 20 let. Bude se proto pokračovat ve zvyšování důchodového věku u mužů současným tempem tj. 2 měsíce ročně i po dosažení důchodového věku 65 let a to **bez stanovení cílové hodnoty** důchodového věku. U žen od ročníku narození 1956 se zvýší toto tempo ze současných 4 měsíců na 6 měsíců ročně s cílem **sjednotit důchodový věk** pro muže i ženy. K úplnému sjednocení by pak mělo dojít v roce 2041, jak ilustruje obrázek 10 a bude se to týkat osob narozených v roce 1975 při dosažení důchodového věku 66 let a 8 měsíců. Postupně bude zrušen rozdílný přístup k ženám podle počtu vychovávaných dětí, který ve světě není příliš uplatňován a neodpovídá zásadám rovnosti mužů a žen v sociálním zabezpečení.

Další opatření se týkala **valorizace penzí**. Jelikož pro roky 2013 – 2015 došlo k přijetí mimořádných opatření ke snížení deficitu státního rozpočtu, důchody budou v těchto letech valorizovány o třetinu nárůstu spotřebitelských cen a třetinu růstu průměrné mzdy, pro ostatní roky bude valorizace odpovídat růstu indexu spotřebitelských cen a jedné třetině růstu reálných mezd.

⁶⁶ KRÁKOROVÁ, I., MARHEFKOVÁ, M. *Malá důchodová reforma schválena Poslaneckou sněmovnou*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://cfoworld.cz/legislativa/mala-duchodova-reforma-schvalena-poslaneckou-snemovnou-1008>>

Obrázek 10: Zvyšování důchodového věku

Zdroj: MPSV, MF. Manuál k důchodové reformě. [online]

Trvale se zvyšuje **krácení předčasného důchodu** za období, které spadá mezi 1 rok a 2 roky před vznikem nároku na odchod do důchodu podle zákonem stanovené věkové hranice. To v praxi znamená, že těm, kterým je přiznán předčasný starobní důchod více než 1 rok před dosažením zákonného důchodového věku, je důchod krácen více, než tomu bylo před 1. lednem 2012.

Dále se bude pokračovat v postupném **prodlužování rozhodného období** pro stanovení osobního vyměřovacího základu tak, aby rozhodné období počínalo rokem bezprostředně následujícím po roce dosažení 18. roku věku pojištěnce a končilo rokem bezprostředně předcházejícím roku přiznání důchodu (do rozhodného období se nadále nezahrnují kalendářní roky před rokem 1986).

Malá důchodová reforma se však týká nejen starobních penzí, ale i **pozůstalostních** – došlo ke zrušení výplaty jednorázové částky při zániku nároku na vdovský/vdovecký důchod z důvodu uzavření nového manželství. Rovněž se zkrátila lhůta pro možnost opětovného vzniku nároku na vdovský/vdovecký důchod, pokud znovu dojde ke splnění zákonem stanovených podmínek, z 5 let na 2 roky pro nároky vzniklé po 31. 12. 2011.

Vláda dále slíbila, že do financování průběžného pilíře budou zapojeny i další zdroje např. výnosy z majetkových účastí státu (např. dividend ČEZ), k čemuž již v roce 2012 došlo. Zároveň by se saldo průběžného pilíře mělo částečně financovat i ze změn provedených v DPH.⁶⁷

6.2.2 Druhý pilíř

Pokud se člověk rozhodne vstoupit do druhého pilíře, znamená to, že na povinném pojistném na důchodové pojištění tj. do prvního pilíře bude odvádět o 3 % méně. Tato 3 % budou odvedena na účastníkův spořicí účet do **fondů důchodového spoření** u jím vybrané penzijní společnosti. Tato 3 % ale musí navýšit o další 2 % z vlastních prostředků (tzv. add on). Celkem bude tedy do druhého pilíře odvádět 5 %.

Vstup do druhého pilíře je **dobrovolný**. Vstoupit do něho může každá fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let a není starší 35 let v roce uzavření smlouvy o důchodovém spoření s penzijní společností. Občané starší 35 let mohou do tohoto pilíře vstoupit pouze od 1. ledna 2013 do 30. června 2013. Tato lhůta se liší u lidí, kteří v době spuštění druhého pilíře pracovali v zahraničí nebo z jiného důvodu nebyli účastníky na trhu práce (rodičovská dovolená, nezaměstnaní...). Ti pak mohou uzavřít smlouvu nejpozději do 6 měsíců ode dne, kdy opět vstoupí na trh práce ČR. Pokud fyzická osoba splňuje předešlé podmínky pro vznik účasti na důchodovém spoření, penzijní společnost nesmí odmítnout uzavřít s takovou osobou smlouvu. Uzavřením smlouvy o důchodovém spoření však samo o sobě ještě účast fyzické osoby na důchodovém spoření nezakládá. Účast vzniká až registrací uzavřené smlouvy v **Centrálním registru smluv** (CRS). O tuto registraci je povinna požádat příslušná penzijní společnost. Správce CRS, kterým je specializovaný finanční úřad, žádost posoudí a účastníkovi pak zašle oznámení o zaregistrování smlouvy.

⁶⁷ MPSV, MF *Manuál k důchodové reformě*. [online] 2013 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Duch_ref_w1_Manual-2013_pdf.pdf>

Při uzavření smlouvy je účastník povinen zvolit si **investiční strategii**. Volí si tak, kam mají být jeho prostředky umístovány na kapitálovém trhu. Penzijní společnost je povinna doporučit účastníkovi určitou strategii, kterou vybere na základě vyplněného investičního dotazníku a určí tak investiční profil účastníka.

Penzijní společnosti nabízí **povinně čtyři fondy** a to dynamický, vyvážený, konzervativní a fond státních dluhopisů. Tyto fondy se liší investičními limity, strukturou spravovaného portfolia a s tím spojeným rizikem. **Fond státních dluhopisů** investuje většinu prostředků do státních dluhopisů ČR a v menší míře i do dluhopisů zemí EU a OECD, které splňují určitá kvalitativní kritéria. **Konzervativní fond** investuje do dluhopisů členských států EU a srovnatelně bezpečných dluhopisů a dále i do nástrojů peněžního trhu, fondů peněžního trhu a jiných obdobně likvidních aktiv. **Vyvážený a dynamický fond** navíc investuje část obhospodařovaných prostředků též do akcií a cenných papírů kolektivního investování, přičemž u dynamického fondu bude rozsah vhodných aktiv širší a část obhospodařovaných prostředků, kterou bude do těchto aktiv možno investovat, vyšší než u vyváženého fondu.

Penzijní společnost při sjednání smlouvy účastníkovi nabídne **strategii spoření**. V rámci této strategie se rozložení prostředků účastníka v jednotlivých důchodových fondech mění v závislosti na věku účastníka podle předem stanoveného plánu (tzv. strategie životního cyklu). V případě dynamické formy investování je penzijní společnost povinna eliminovat výkyvy trhu ke konci předpokládaného ukončení fáze spoření. Investiční strategii však může také libovolně měnit i účastník.

Z druhého pilíře **není možno vystoupit**, čímž je zvýrazněna míra odpovědnosti každého za své rozhodnutí. Současně je tím zachována i finanční a administrativní udržitelnost druhého pilíře. Účastníkovi je umožněno ve fázi spoření libovolně přecházet k jiné penzijní společnosti.

V případě úmrtí účastníka v době trvání smlouvy o důchodovém spoření se jeho prostředky u penzijní společnosti stanou předmětem **dědictví**. Účast ve druhém pilíři však nemá žádný vliv na vyplácení pozůstalostního důchodu z prvního pilíře.

Penzijní společnost sama pak ale účastníkovi daný důchod z naspořených prostředků nevyplácí. To je úkolem **pojišťovny**, která jej vyplácí jako pojistné plnění ze smlouvy o pojištění důchodu. Pojistné je uhrazeno jednorázově a to částkou naspořenou v rámci spoření. Účastník si zvolí z pojišťoven oprávněných provozovat předmětné pojištění tu, se kterou chce smlouvu uzavřít. Smlouvu lze uzavřít až po té, co mu byl přiznán starobní důchod z prvního pilíře. Tuto smlouvu musí opět dané pojišťovna zaregistrovat u CRS. Při uzavírání smlouvy si účastník zvolí z následujících druhů důchodů:

- doživotní starobní důchod;
- doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu tří let;
- starobní důchod na 20 let.

V případě že občan ztratí příjem (rodičovská dovolená, nezaměstnanost, dlouhodobý pobyt v cizině...) účast ve druhém pilíři mu nezaniká, pouze nedochází k placení pojistného. Je však nutno počítat s tím, že se tato skutečnost odrazí ve výši naspořené částky a vypláceném pojistném.

Při účasti na důchodovém spoření se **snižuje procentní výměra důchodu** při výpočtu důchodu z prvního pilíře za každý rok účasti na důchodovém spoření o 0,3 % (tzn. z původních 1,5 % za každý rok pojištění na 1,2 %) ⁶⁸.

Velkou otázkou, která se neustále řeší, je, komu se vlastně druhý pilíř vyplatí. Podle Jiřího Šatavy, ekonoma působícího v Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu,

⁶⁸ MPSV, MF. *Manuál k důchodové reformě*. [online] 2013 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Duch_ref_w1_Manual-2013_pdf.pdf>

je druhý pilíř výhodný spíše pro lidi s vyššími příjmy a pro muže. Podle analýz se vyplátí zhruba 50 % mužů a 30 % žen.⁶⁹

6.2.3 Třetí pilíř

Jak již bylo dříve v textu naznačeno, třetí pilíř můžeme teoreticky rozdělit na **transformované a účastnické fondy**. Do transformovaných fondů⁷⁰ se přesunuly peněžní prostředky klientů, kteří toto penzijní připojištění uzavřeli do 30. 11. 2012. Tento systém tak nadále existuje, ale již do něho nelze vstoupit. Klientům **transformovaných fondů** bude nadále zachována garance nezáporného výnosu tzv. černá nula a možnost čerpat až polovinu naspořených prostředků už po 15 letech bez ohledu na aktuální věk (výsluhová penze). Prostředky jsou investovány konzervativně jako dosud. Nárok na dávku vzniká dosažením 60 let věku (podmínka min. doby spoření 5 let), dávku si účastník penzijního připojištění může nechat vyplácet jako rentu či jednorázově.

Nově vznikají v rámci třetího pilíře **účastnické fondy** (tzv. doplňkové penzijní spoření). Oproti transformovaným fondům zde není garantován nezáporný výnos, klienti tak musí nést investiční riziko. Klient si volí investiční strategie podobně jako v případě druhého pilíře (fondy nejsou ale jednoznačně zákonem vymezené), tato volnější investiční politika by měla vést k vyššímu zhodnocení úspor. Klientům není umožněna výsluhová penze. Nárok na dávku vzniká v závislosti na druhu dávky (opět podmínka min. spořicí doby 5 let). Nárok na výplatu dávky z DPS vznikne dosažením věku, který je o pět let nižší než věk pro odchod do starobní penze podle prvního pilíře. Nárok na jednorázovou dávku vzniká až dosažením důchodového věku. Dávku z DPS lze také čerpat jako předdůchod, viz dále. Pokud účastník DPS zemře, naspořené peníze jsou součástí dědictví, lze ve smlouvě určit osobu pro přímou výplatu.

⁶⁹ Vystoupení Jiřího Šatavy na Konferenci Důchodová reforma – jak dál, Praha, 27.11.2012

⁷⁰ Transformaci podrobně řeší zákon č. 427/2011 Sb. o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů

Pro oba fondy, transformované i nové účastnické, platí nově stanovené státní příspěvky dle tabulky 6 a navýšení limitů daňových odpočtů. Státní příspěvek se poskytuje až od úložky ve výši 300 Kč, zároveň ale od hranice 700 Kč dochází k navýšení státního příspěvku. Možnost odpočtu zaplacených příspěvků účastníka z daňového základu se vztahuje pouze na měsíční příspěvky účastníka v rozmezí 1 000 a 2 000 Kč (změna oproti dosavadním 500 – 1 500 Kč). Tato změna navazuje na zvýšení horní hranice příspěvku účastníka, ke kterému je vyplácen státní příspěvek. Hlavním cílem změn těchto parametrů je motivovat účastníky k vyšším úložkám (v minulých letech dosahovaly zhruba 440 Kč měsíčně). Nově se zvyšuje i daňová podpora pro zaměstnavatele, kteří přispívají svým zaměstnancům na penzijní připojištění z 24 000 na 30 000 Kč ročně, opět s cílem motivovat je k vyšším příspěvkům.⁷¹

Tabulka 6: Příspěvky na penzijní připojištění před a po reformě

Příspěvek účastníka (v Kč)	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000 a více
Státní příspěvek do r. 2012 (v Kč)	50	90	120	140	150	150	150	150	150	150
Státní příspěvek od 1. 1. 2013 (v Kč)	0	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Zdroj: MPSV, MF. Manuál k důchodové reformě. [online]

6.2.4 Předdůchody

V rámci důchodové reformy začal od roku 2013 fungovat nový mechanismus dávek tzv. předdůchodů. **Předdůchod občanům umožňuje:**

- čerpat úspory ze třetího pilíře o několik let dříve, aniž by ztratili nárok na výplatu státního příspěvku;
- neplatit zdravotní pojištění, jelikož jsou státními pojištěnci;
- neodcházet do předčasného důchodu a zachovat si tak výši nároku na starobní důchod z prvního pilíře.

⁷¹ MPSV, MF. *Manuál k důchodové reformě*. [online] 2013 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Duch_ref_w1_Manual-2013_pdf.pdf>

System má řešit problém, kdy člověk těsně před odchodem do důchodu přijde o zaměstnání. Takový člověk pak hůře hledá uplatnění na trhu práce, snižuje se jeho schopnost rekvalifikace, či trpí zdravotními problémy, které však ještě nemusí zakládat nárok na invalidní důchod. Občané blížící se důchodovému věku tak mohou řešit finanční zabezpečení z úspor ve třetím pilíři důchodového zabezpečení. Nárok na předdůchod nastává 5 let před důchodovým věkem člověka potřebným pro čerpání dávek z prvního pilíře (pro ženy platí důchodový věk jako u mužů stejného data narození). Přitom je třeba mít naspořenou takovou částku, která umožní vyplácet měsíční dávku ve výši alespoň 30 % průměrné mzdy a to po dobu alespoň dvou let. Při současných podmínkách by se jednalo o částku zhruba 8 000 Kč za měsíc, což znamená na jeden rok vyplácení předdůchodu naspoření zhruba 90 000 Kč. Rovněž je nutné splnit podmínku, že daný klient si ve třetím pilíři spořil minimálně po dobu 5 let.⁷²

6.2.5 Bezpečnost úspor

Časté obavy občanů se týkají zabezpečení jejich prostředků u penzijních fondů. Druhý i třetí pilíř důchodového pojištění jsou zabezpečeny hned několika mechanismy a institucemi⁷³:

- ČNB zajišťuje licencování subjektů a udělování povolení k vytvoření fondů druhého a třetího pilíře, dohlíží nad plněním povinností stanovených právními předpisy;
- MF poskytuje státní příspěvek, za tímto účelem je sestaven informační systém;
- specializovaný FÚ vede CRS a registrace smluv o důchodovém spoření;
- FÚ zajišťují výběr pojistného na důchodové spoření a jeho přesměrování penzijním společenstvem;
- depozitář účastnických a důchodových fondů zajišťuje evidenční a kontrolní funkce;

⁷² MPSV, MF. *Manuál k důchodové reformě*. [online] 2013 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Duch_ref_w1_Manual-2013_pdf.pdf>

⁷³ Vystoupení Michala Fraňka na diskusi u kulatého stolu v Pardubicích, 5.2.2013

- auditor ověřuje výroční zprávy penzijních společností a každého jimi obhospodařovaného fondu;
- oddělení majetku účastníků druhého a třetího pilíře od majetku správce – penzijní společnosti – majetek evidován na osobním účtu účastníka, informace o účtu dostává účastník ve výpisu;
- systém tzv. autopilota tzn. postupné nasměrování prostředků ke konzervativnější strategii s blížícím se důchodovým věkem účastníka;
- účastník má sám možnost volby investiční strategie;
- reputace akcionářů penzijní společnosti.

Bezpečnost úspor si může částečně zajistit i sám účastník a to výběrem konzervativnějších fondů tzn. u druhého pilíře fondu státních dluhopisů, u třetího pilíře pro stávající účastníky transformovaný fond, pro nové účastníky konzervativní fond. Výběrem těchto fondů se tak nevystavuje takovému investičnímu riziku.

6.2.6 Informační kampaň

Předpokladem pro úspěch každé reformy je dobře o změnách informovat obyvatelstvo. V každém kraji pořádá MPSV kulaté stoly. Jedná se o diskuse odborníků s pracovníky okresních správ sociálního zabezpečení, úřadů práce, finančních úřadů, profesních asociací a zaměstnavatelů. Rovněž byl vydán manuál k důchodové reformě zveřejněný na internetových stránkách MF a MPSV. Zřízeny jsou i call centra. Na těchto infolinkách nejčastější dotazy směřují k bezpečnosti úspor, a zda se danému člověku vstup do druhého pilíře vůbec vyplatí (za tím účelem lze využít i kalkulačku na internetových stránkách k reformě).⁷⁴

6.3 Postoj obyvatel ČR k důchodové reformě

Základem pro reformu jakéhokoliv systému je, aby si obyvatelstvo uvědomovalo **nutnost změny**. To v České republice rozhodně nechybí, jak prokázal výzkum agentury

⁷⁴ DENÍK. *Vyplatí se druhý pilíř nového systému? Dotazy se množí.* 8.2. 2013.

STEM v dubnu 2012. Celých 74 % české veřejnosti souhlasí s nutností zásadních reforem, a to nejen v oblasti důchodového zabezpečení, ale i zdravotní a daňové oblasti. Bohužel, situace je horší s podporou návrhu reformních opatření současné vlády, kdy tyto návrhy podporuje jen 24 % obyvatel.⁷⁵ Myšlenka nutnosti změny činila značné problémy např. v Řecku – řecká vláda jen velice těžko prosazovala reformu důchodového zabezpečení, protože většina obyvatel nepovažovala vůbec za nutné měnit současný systém. Bylo nutné vysvětlit občanům, že výše jejich penzí je neudržitelná, což si většina z nich zcela neuvědomovala (od r. 2009 už v Řecku peníze klesly na polovinu).⁷⁶

Dále jsou zajímavé i výsledky šetření CVVM z prosince 2012, které se týkalo zejména postojů dotazovaných k **principům solidarity a principu zásluhovosti** v českém důchodovém systému, spravedlivosti současného důchodového systému a úloze státu v důchodovém zabezpečení. Průzkum se dotazoval na souhlas s následujícími výroky:

Výrok A1: Důchodový systém má být založen na výkonu každého jednotlivce, to znamená, že výše jeho důchodu se zcela odvíjí od výše jeho příspěvku do systému.

Výrok B1: Důchodový systém má být založen na solidaritě, to znamená, že výše důchodu těch, co přispívají do systému více, a těch, co přispívají méně, se příliš neliší.

Výrok A2: O finanční zabezpečení občanů v důchodu se má postarat stát.

Výrok B2: O své finanční zabezpečení v důchodu se mají postarat občané sami.

Výrok A3: Současný důchodový systém je spravedlivý.

Výrok B3: Současný důchodový systém je nespravedlivý.

Výsledky výzkumu jsou zobrazeny v tabulce 7. Čísla od jedné do pěti v záhlaví tabulky vyjadřují intenzitu souhlasu respondenta s daným výrokem čili 1 = souhlasí naprosto s výrokem A, 5 = naprosto souhlasí s výrokem B. Čísla v tabulce zobrazují, kolik procent lidí souhlasilo s jednotlivými výroky. Dopočet do 100% tvoří odpovědi nevim.

⁷⁵ STEM. *Většina lidí uznává nutnost reforem, ale vládní opatření podporuje jen čtvrtina veřejnosti.* [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: <<http://www.stem.cz/clanek/2429>>

⁷⁶ Vystoupení Georgiose Symeonidise na Konferenci Důchodová reforma – jak dál, Praha, 27.11.2012

Tabulka 7: Názory občanů na důchodový systém

VÝROK A	1	2	3	4	5	VÝROK B
A1	17	19	28	22	12	B1
A2	35	28	27	7	2	B2
A3	6	16	35	20	17	B3

Zdroj: CVVM. Názor na důchodový systém a jeho reformu – prosinec 2012. [online]

Dle výsledků výzkumu lze usoudit, že podle názoru respondentů by se o občany ve stáří měl postarat zejména stát, rovněž se zde projevila tendence smýšlení spíše o nespravedlivosti systému.

Z dalšího výzkumu agentury STEM⁷⁷ vyplývá, že **informovanost** ekonomicky aktivních obyvatel České republiky k probíhající penzijní reformě je **velmi nízká**. Agentura po vyhodnocení výzkumu, který proběhl v únoru 2012, porovnávala jeho výsledky s výzkumem z října 2011, a změny za toto meziobdobí byly naprosto minimální. Podle výzkumu pouze 2 % populace věří, že se díky reformě budou mít v důchodu lépe (v říjnu 2011 tento názor zastávalo 1% populace). Pouze 45 % ekonomicky aktivních obyvatel pocítuje dostatek informovanosti o důchodové reformě – od října 2011 jen sedmiprocentní nárůst. Informovanost o změnách v penzijním systému ČR roste s věkem i příjmem. Dále jen třetina obyvatel vnímá rozdíl mezi druhým a třetím pilířem důchodové reformy. Do druhého pilíře důchodového systému si plánuje vstoupit přibližně 27 % obyvatel České republiky ve věku 15-59 let (což je stejné procento jako v říjnu 2011), přičemž využít druhý pilíř plánují spíše mladší lidé s vyšším vzděláním. Oproti tomu v současné době penzijní připojištění využívá 64 % procent lidí – využívání připojištění roste s věkem, příjmem i vzděláním. Obavu ze ztráty naspořené penze pocítuje až 76 % obyvatel.

⁷⁷ ČESKÉ REFORMY. *Informovanost o penzijní reformě neroste*. [online] 2012 [cit.25.11.2012].

Dostupné na: WWW: <<http://www.ceskereformy.cz/informovanost-o-penzijni-reforme-neroste-76-cechu-se-stale-obava-ze-prijde-o-sve-uspory/>>

Lze tedy říci, že informovanost o důchodové reformě je velice nízká a také velice pomalu roste. Většina obyvatel ani nemá zájem o zvyšování informovanosti – nečtou články, které média poskytují, nevyhledávají dostatečné informace na internetu.

Z výzkumu dále vyplynulo, že důvěra ve stát roste s věkem – zatímco lidé ve věku 15-29 let důvěřují státu a tomu, že je dokáže ve stáří zabezpečit jen ze 17 %, mezi respondenty ve věku 45-59 je to už celých 49 %. Naopak zase s věkem klesá důvěra v soukromé penzijní společnosti. Důvěra v soukromé penzijní společnosti roste v souvislosti s rostoucím vzděláním.

Podle mě je informovanost obyvatel jedním ze značných úskalí jakékoliv reformy, nejenom důchodové. Jedná se o rozhodnutí na nejvyšší, centrální úrovni – informace se ale musejí dostat, až k nejnižší úrovni tzn. občanům. Centrální orgány se snaží s neinformovaností bojovat, jak vyplynulo z kapitoly 6.2.6. Otázkou je, zda-li je to šťastný přístup. Není poněkud pozdě, pořád kulaté stoly v některých městech až v březnu, když už tři měsíce mohou lidé vstupovat do druhého pilíře? Zpočátku bylo avizováno, že tyto kulaté stoly jsou určeny i pro veřejnost, vesměs se jich ale účastní mzdoví pracovníci a odborníci. Kolik lidí si samo z vlastní iniciativy zajde na stránky ministerstva, aby si stáhlo jakýsi manuál? Za neúčinnější způsob tak považují informování prostřednictvím denního tisku, odborných periodik, celkově médií.

6.4 Zhodnocení a doporučení k důchodové reformě

Už v samotném úvodu práce bylo předesláno, že nově spuštěná reforma musí čelit řadě kritik. Tato kapitola se tak snaží na některé z nich reagovat, některé bohužel musím pouze potvrdit a některé považuji za silně medializované.

Zřejmě na první pohled nejvíce viditelný nesouhlas s penzijní reformou projevil Václav Klaus⁷⁸ svým prezidentským vetem. Podle něho je penzijní reforma natolik závažnou změnou systému, že musí existovat konsensus v odborné sféře, politické scéně i ve společnosti, což v tomto případě neexistuje. To zároveň souvisí s nestabilitou,

⁷⁸ NOVINKY.CZ. *Klaus vetoval penzijní reformu*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/279573-klaus-vetoval-penzijni-reformu.html>>

nejistotou, jak se bude systém vyvíjet v budoucnosti a lidé nemají příliš velkou důvěru v investování do druhého pilíře. Při této podobě penzijní reformy očekává nárůst deficitu penzijního systému. Osobně spatřuji v tomto faktu jedno z nejvýznamnějších negativ současné reformy. I když nesouhlas mezi vládními politickými stranami je přirozený, na něčem takovém, jako je důchodový systém státu, by měl panovat alespoň částečný souhlas a ne tak výrazný rozkol jako v případě ČR. Prohlásí-li strana, která podle současných průzkumů zřejmě příští volby vyhraje, že okamžitě druhý pilíř zruší, nelze se pak domnívat, že o tento pilíř bude valný zájem. Rovněž je pro vládu toto rozhodnutí nesnadné obhajovat, když si zvolila variantu, proti které ji varoval sám Poradní expertní sbor, NERV, stojí proti němu zástupci odborů a řada českých ekonomů.

Prozatímní statistiky⁷⁹ ukazují, že za leden vstoupilo do druhého pilíře 5 500 účastníků. Každá penzijní společnost má ale za povinnost „nalákat“ ke spoření ve druhém pilíři alespoň 50 tisíc klientů. Podle penzijních fondů je navíc nutné získat alespoň 100 000 klientů, aby se jim provozování druhého pilíře vůbec vyplatilo. To vše ztěžuje i fakt, že spoření je dobrovolné, stejně tak neustále politické spory o výhodnosti zavedeného systému. Nejistotu podporuje i již zmíněné prohlášení ČSSD o zrušení druhého pilíře po volbách, je dle nich zbytečný a výhodný jen pro bohatší. Úspory plánují sloučit s prostředky ve třetím pilíři. Zrušit fondové spoření však není jednoduchým krokem, ČR by tak byla vystavena řadě arbitrází a žalob u mezinárodních soudů. Svoji účast ve druhém pilíři si rozmyslely několik měsíců před startem i společnosti AXA a ING, což rovněž mohlo mít dopad na zvýšení nejistoty klientů.⁸⁰

Jak už bylo uvedeno, od současné podoby reformy se distancuje svým prohlášením i NERV.⁸¹ NERV doporučil snížit sazbu pojistného z 28 % na 23 %, výpadek příjmů z pojistného by byl financován sjednocením sazby DPH na 19 %. Tato operace je považována za fiskálně neutrální. Nižší zdanění by vedlo ke zvýšení počtu pracovních

⁷⁹ LIDOVÉ NOVINY. *Boj o pět procent z platů teprve začíná*. 8.2.2013

⁸⁰ MF DNES. *Penzijní byznys jen pro silné fondy*. Trendy 2013. Výhledová ročenka pro rok 2013. s. 26

⁸¹ VLÁDA ČR. *Důchodová reforma očima NERVu*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clanky/duchodova-reforma-ocima-nervu-82098/>>

míst. Dále doporučoval zavést druhý pilíř jako povinný pro občany mladší 40 let. Toto spoření by bylo hrazeno pouze vyvedením 3 % z příspěvkové sazby na průběžný pilíř, což by bylo vhodné i pro nízkopříjmové vrstvy obyvatelstva. Zároveň NERV akcentuje zajištění nízkonákladovosti spořicího pilíře. Proto by provozní správu a výběr pojistného měla zajišťovat ČSSZ nebo alternativně depozitář cenných papírů v kombinaci s Czech POINTem. Zároveň navrhovala, aby investičními správci prostředků ve spořicím pilíři mohly být všechny vhodné instituce, tzn. nejen transformované penzijní fondy, ale i investiční společnosti či banky, což by vedlo k vyšší konkurenci a kvalitě.

Já osobně vidím variantu NERV jako schůdnější, způsobila by mnohem méně nevole než současné řešení. Lze předpokládat, že by lidé souhlasili s odváděním 3 % do druhého pilíře, protože by měli alespoň nějakou částku pro své stáří jistou a navíc by nemuseli přidávat další 2 % z vlastních prostředků, jako v současné variantě. Dle propočtů NERV by i v nejhorsích letech činil deficit důchodového účtu 1,5 % HDP, což je lepší výsledek, než pokud jej porovnám s grafem na obrázku 9, kde deficit přesahuje i 2 % HDP.

Problém vidím ale ve stanovení počtu subjektů, které mají penzijní spoření nabízet. Jak už bylo uvedeno výše, v současnosti má nárok na provozování obou pilířů pouze 6 penzijních společností. Podle NERV, kdyby jich bylo více, konkurovaly by si a konkurence by stlačovala náklady. Na druhou stranu by ale tato konkurence mohla vést i k bankrotu penzijních fondů. Na což navazuje i další problém, kterým je pojištění vkladů. Tento argument je dle mého názoru opět třeba vnímat ze dvou stran. Na jedné straně je skutečný fakt, že vklady u penzijních fondů ze zákona pojištěné nejsou. Na druhou stranu jsou zde jiná bezpečnostní opatření, která zákonné pojištění nahrazují. Jak jsem již uváděla, novinkou od roku 2013 je bilanční oddělení majetku klienta od majetku penzijního fondu. Hospodaření penzijního fondu tudíž nemá žádný vliv na samotný vklad účastníka – pokud penzijní fond zbankrotuje, vklady klientů zůstanou nedotčeny, fond je nemůže využít ke krytí své ztráty, jelikož nejsou jeho majetkem. Navíc bezpečnost úspor je poměrně silně zajištěna, jak bylo akcentováno v kapitole

6.2.5. Bezpečnost fondu zvyšuje i fakt, že licence dostávají známé, dlouho působící, dobře ratingově ohodnocené subjekty. Myslím, že nikdo nemůže tvrdit, že naše úspory u penzijních společností jsou ve stoprocentním bezpečí, ale to snad nemůžeme tvrdit o ničem v lidském životě. Každopádně problematiku pojištění vkladů považuji spíše za médii nafouknutou bublinu.

Jinou otázkou je změna oproti stávajícímu systému - nyní už stát negarantuje nulový výnos, což byl také důvod, proč mnoho lidí uzavíralo připojištění narychlo na konci listopadu za výhodných podmínek. Dle mého názoru by bylo vhodné zanechat státní garanci alespoň u fondu státních dluhopisů ve druhém pilíři a konzervativních fondů ve třetím pilíři. To by mohlo posílit důvěru lidí ještě více ve třetí a zejména ve druhý pilíř. V žádném případě bych ale nesouhlasila s garantování výnosů u všech typů fondů. Zaručení nulového výnosu u všech typů fondů by mohlo zvýšit morální hazard - klienti se rozhodnou investovat do nejrizikovější varianty s tím, že při nejhorším zůstanou na tom, na čem jsou, a stát by se musel „o vše postarat“.

Na problematiku výnosnosti navážu dalším častým argumentem proti penzijním fondům a to nízké zhodnocení prostředků ve fondech, které mnohdy nedosahuje ani úrovně inflace. Výsledky hospodaření penzijních fondů tyto teze jen potvrzují. Nová opatření od r. 2013, jako jsou výběr investiční strategie, by měly zajistit vyšší zhodnocení prostředků. Já však vidím problém ještě v jiné sféře – nejde pouze o to, aby se prostředky zhodnocovaly, ale také o to, aby si lidé uvědomovali, že v případě zachování stávajícího systému na výplatu jejich důchodů prostě peníze nebudou. Je třeba lidem vštípit nutnost sami se nějakým způsobem zabezpečovat na stáří. Jde tudíž o to, že si sama na svůj účet odvádím jistou částku a jsou to jen mé peníze, které mám jisté. Pokud bude zachován průběžný systém, nyní odvedu peníze do státního systému, ale nikdo už mi nezaručí – a dle analýz souvisejících ukazatelů je to velice pravděpodobně – že stát bude mít prostředky na to, aby mi zajistil odpovídající životní úroveň ve stáří.

Vlnu nesouhlasů rovněž vyvolalo i zvyšování DPH, prostředky z něho by měly sloužit na financování právě přechodného období a nahrazení výpadku prostředků způsobených

opt-outem. Toto zvýšení DPH se totiž dotkne naprosto každého včetně těch, kteří už v důchodu dávno jsou. Někteří autoři to nazývají zvrácenou solidaritou⁸² – starší lidé přispívají mladším, aby se mohli připojistit ve druhém pilíři. Jak už bylo řečeno, druhý pilíř se navíc vyplatí spíše lidem s nadprůměrnými příjmy, ale platit DPH musí i ti chudší. DPH je dalším „nutným zlem“ důchodové reformy a asi nezbyvá, než souhlasit s tím, že DPH se dotkne naprosto všech, zatímco druhý pilíř jen některých. Vláda sice slíbila jistou kompenzaci prostřednictvím zvýšení důchodů či slev na dítě, je ale otázkou zda-li tato kompenzace může pokrýt zvýšení DPH, které jsou obyvatelé nuceni platit snad téměř každý den.

S tím souvisí i další argument, že by se měl vytvořit takový důchodový systém, který by měl být svým způsobem pro všechny – pokud je předem deklarováno, že se druhý pilíř vyplatí pouze 30 % žen a 50 % mužů, lze polemizovat o správnosti takového systému. Na tomto argumentu selhává i zdánlivě ideální švýcarský důchodový systém⁸³. Švýcarský penzijní systém je postaven na třech pilířích. I když z hlediska legislativního jsou tyto pilíře pro všechny obyvatele, ve skutečnosti tomu tak není. Ne každý obyvateľ Švýcarska si může dovést do daného pilíře vstoupit. Pouze první pilíř je skutečně pro všechny – je založen na průběžném financování podobně jako náš český první pilíř a je povinný pro všechny pracující osoby na území Švýcarska. Druhý pilíř, soukromý, je pouze pro pracovníky, kteří vydělávají nad 25 000 švýcarských franků a třetí pilíř opravdu už jen ty pro ty s vysokým příjmem. Za další úskalí lze také označit fakt, že první pilíř potřebuje ke svému fungování silnou ekonomiku, aby lidé dostávali vysoké mzdy, což je ale dlouhodobě neudržitelné. Vždy je nutné, aby fungovaly všechny tři pilíře naráz za každých okolností.

Na druhou stranu je ale nutno brát v úvahu, že, jak již bylo uvedeno dříve, český důchodový systém se vyznačuje značnou mírou přerozdělování, solidarity, náhradový poměr se pohybuje od 23 % do 97 %. V tomto případě je naopak systém

⁸² KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, 2011, s. 111-118

⁸³ Vystoupení Bettiny Kahil na Konferenci Důchodová reforma – jak dál, Praha, 27.11.2012

„nespravedlivý“ vůči lidem s nadprůměrnými příjmy, výhodnost druhého pilíře pro lidi s nadprůměrným příjmem by bylo proto možné vnímat jako určitou „kompenzaci“.

Argumenty proti reformě se často zaštiťují i špatnou zkušeností tohoto systému v zahraničí. S velkými problémy se opt-out potýkal v Polsku, na Slovensku a asi nejhorší situace nastala v Maďarsku, kde byla důchodová reforma de facto zrušena. V Maďarsku probíhala reforma od r. 1997 a zpočátku s velkým optimismem, do systému se zapojily 3 miliony lidí, každý, kdo nastupoval do zaměstnání, si povinně musel vybrat fond. Na soukromé účty bylo možné odklonit až 8 % pojistného tj. čtvrtina. Jenomže pak se Maďarsko dostalo do finančních problémů a chyběly mu peníze, v roce 2010 tak došlo k radikálnímu kroku – stát navrátil lidi i s naspořenými prostředky do státního systému, druhý pilíř byl znárodněn. Kdo chtěl zůstat v soukromém fondu, mohl o to požádat, ale zároveň se smířit s tím, že žádný státní důchod nedostane. K tomuto kroku se ale zvedla vlna nevole a vláda byla nucena přijmout omezení a to, že pokud člověk zůstane ve fondech, bude se mu státní důchod pouze krátit, o celý nepřijde. Z původních tří milionů tak zůstalo ve fondech jen 75 tisíc lidí.⁸⁴

Posledním jmenovaným negativním aspektem je také fakt nemožnosti z druhého pilíře vystoupit a to ve spojitosti s novým sociálním rizikem pro ty, kteří přestanou být schopni splácet příspěvky do fondu z důvodu např. úrazu, předluženosti a u žen po rozvodu apod.⁸⁵ Člověku se přihodí různé životní situace, které ovlivní např. jeho zaměstnatelnost, a i když vstoupit do druhého pilíře pro něho bylo dříve výhodné, nyní už tomu tak být nemusí.

⁸⁴ MF DNES. *Česko poslední reforma Visegradu*. Trendy 2013. s. 24-25

⁸⁵ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, 2011, s. 111-118

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zhodnotit současný stav důchodové reformy v České republice.

Česká republika se potýká se stejnými problémy jako celý svět – nízká porodnost, prodlužující se délka života a s tím spojené stárnutí obyvatelstva, tím pádem vyšší nároky na veřejné finance, konkrétně důchodový systém. Systémy založené na průběžném financování se proto jeví již jako neudržitelné. Pro ČR je dále ale také typická nízká zaměstnanost starších osob obzvláště žen a malá snaha obyvatel tvořit si na stáří úspory. Rovněž český důchodový systém charakterizuje poměrně vysoká míra solidarity. Na základě všech těchto faktorů bylo nutno přistoupit k systémové změně a v lednu 2013 byla spuštěna důchodová reforma. Samotné její schvalování provázely značné problémy, dohady napříč politickými stranami, muselo být přehlasováno prezidentské veto. I v současnosti čelí značným kritikám, k některým z nich se musím připojit, některá zase považuji pouze za medializované.

Vláda si vybrala stejnou cestu jako mnoho evropských zemí a to zavedení druhého pilíře spočívajícím v soukromém důchodovém spoření u penzijních fondů. Změny také zaznamenal první průběžný i třetí pilíř penzijního připojištění.

Jako jednoznačná slabá místa současné reformy vidím značnou nevoli s rozhodnutím na politické scéně, v odborné sféře i ve společnosti. Spíše než k současné přijaté variantě bych se přikláněla k variantě navrhované NERV – vyvedení pouze 3 % z průběžného pilíře a to povinně pro lidi do 40 let. Problematiku nepojištění vkladů vidím spíše medializovanou – klient má oddělený majetek od společnosti, tudíž její bankrot by se ho nedotkl, riziko vytunelování je silně sníženo bezpečnostními mechanismy a zákonnými omezeními. Dále bych ponechala garantování nezáporného výnosu alespoň u konzervativních fondů a fondu státních dluhopisů. U fondů investujících do akcií bych tuto garanci nezaváděla, jelikož by to mohlo značně zvýšit morální hazard a potažmo klást zvýšené nároky na státní rozpočet.

Faktory jako jsou zaměření se na prorodinnou politiku, přilákání cizinců do ČR či pouze parametrické změny systému mohou ke stabilitě důchodového systému přispět, ale

nikoliv jej dle mého mínění zachránit, je nutno přistoupit ke komplexní systémové změně. Ale i když v prorodinné politice nevidím řešení problémů důchodového systému, přesto v současnosti České republika čelí problémům, na které by se měla zaměřit a to například zvyšování kapacit předškolních zařízení. Dále by dle mého názoru měla být přijata opatření přispívající ke zvyšování zaměstnanosti či také zaměstnatelnosti starších osob, odbourávání stereotypů a předsudků, které mnohdy zaměstnavatelé vůči starším osobám mají.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

APF ČR. *Co je to penzijní připojištění*. [online] 2009 [cit.8.2.2013]. Dostupné na:

WWW:< <http://www.apfcr.cz/cs/co-je-penzijni-pojisteni/>>

BEZDĚK, V. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (Současný stav a potřeba reformy)*. I. díl. [online] 2000 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp2500.pdf>

BRDEK, M. a kol. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002. 251 s. ISBN 80-86395-25-1

CVVM. *Češi a spoření na důchod – prosinec 2012*. [online] 2012 [cit. 8.2.2013].

Dostupné na: WWW:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6945/f3/es130131.pdf>

CVVM. *Názor na důchodový systém a jeho reformu – prosinec 2012*. [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW: <

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6950/f3/es130211.pdf>

ČESKÉ REFORMY. *Informovanost o penzijní reformě neroste*. [online] 2012

[cit.25.11.2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.ceskereformy.cz/informovanost-o-penzijni-reforme-neroste-76-cechu-se-stale-obava-ze-prijde-o-sve-uspory/>>

ČSÚ. *Demografická příručka 2011* [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW:

< http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/4032-12-n_2012>

ČSÚ. *Senioři v mezinárodním srovnání 2012. Míra ekonomické aktivity*. [online] 2012

[cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>>

ČSSZ. *80 let sociálního pojištění*. [online] 2004 [cit. 25.11. 2012].
<http://www.cssz.eu/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf>

DENÍK. Článek *Vyplatí se druhý pilíř nového systému? Dotazy se množí*. 8.2. 2013.

EUR-LEX. *Zelená kniha EU o důchodech*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na:
WWW: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0365:FIN:CS:PDF>>

EVROPSKÁ KOMISE. *Soukromé penzijní systémy. Jejich role vzhledem k udržitelným adekvátním penzím*. [online] 2009 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW:
<ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4853&langId=cs>

FERENC, J. *Zaměstnanost osob předdůchodového a důchodového věku*. ČSÚ [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW:
< <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta28062010.doc>>

FIALA, T. *Zavádějící grafy o růstu počtu důchodců*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013].
Dostupné na: WWW: < <http://blog.jetotak.sk/kriticka-ekonomia/2011/11/09/tomas-fiala-zavadejici-grafy-o-rustu-poctu-duchodcu/>>

HEŘMÁNKOVÁ, P. *Současné důchody nestačí seniorům ani na pokrytí základních potřeb, míní většina Čechů*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW:
<<http://www.mediafax.cz/domaci/3132612-Soucasne-duchody-nestaci-seniorum-ani-na-pokryti-zakladnich-potreb-mini-vetsina-Cechu>>

HOLZMANN, R., HINZ, R. P., DORFMAN, M. *Pension Systems and Reform Conceptual Framework*. [online] 2008 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <

<http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Pensions-DP/0824.pdf>>

HOLZMANN, R. PALMER, E. *Pension Reform. Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes*. [online] 2006 [cit. 25.11. 2012].

Dostupné na: WWW:

<http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/NDC_English.pdf>

Informační materiály MPSV a MF.

KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. 197 s. ISBN 978-80-7419-059-9

KLAZAR, S. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reformem*.

Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 132 s. ISBN 978-80-7357-702-5

KOLDINSKÁ, K., ŠTEFKO, M. – *Sociální reformy ve střední Evropě – cesta k novému modelu sociálního státu*. Praha: Auditorium, 2011. 240 s. ISBN 978-80-87284-14-8

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4

KRÁKOROVÁ, I., MARHEFKOVÁ, M. *Malá důchodová reforma schválena*

Poslaneckou sněmovnou. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <

<<http://cfoworld.cz/legislativa/mala-duchodova-reforma-schvalena-poslaneckou-snemovnou-1008>>

LIDOVÉ NOVINY. *Článek Boj o pět procent z platů teprve začíná*. 8.2.2013

LUX, M. a kol. *Moderní nástroje sociálního bydlení pro mladé rodiny jako nepřímá podpora růstu natality*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/priloha_2.pdf>

MF ČR. *Státní závěrečné účty 2003 – 2011* [online] [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/index.html>>

MF ČR. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění*. [online] aktualizováno 20.11.2012 [cit.8.2.2013]. Dostupné na: WWW:<<http://www.apfcr.cz/cs/co-je-penzijni-pojisteni/>>

MF ČR. *Závěrečná zpráva Poradního expertního sboru ministra financí a ministra práce a sociálních věcí*. [online] 2010 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_duchod_ref_pes.html>

MF, MPSV. *Manuál k důchodové reformě*. [online] 2013 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Duch_ref_w1_Manual-2013_pdf.pdf>

MF DNES. *Trendy 2013. Výhledová ročenka pro rok 2013*.

MPSV ČR. *Český důchodový systém*. [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>>

MPSV ČR. *Počty důchodců a poplatníků pojistného v ČR*. [online] 2012 [cit.25.11.2012]. Dostupné na WW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12950>>

MPSV ČR. *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>>

MPSV ČR. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13910/mpsv-prirucka-ukazatele-09-11-2012.pdf>>

NOVINKY. CZ. *Klaus vetoval penzijní reformu*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/279573-klaus-vetoval-penzijni-reformu.html>>

OECD. *Adequacy and Social Security Principles in Pension Reform*. [online] 1997 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: <<http://www.oecd.org/els/pensionsystems/2428459.pdf>>

OECD. *Pension at a Glance*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2011_pension_glance-2011-en>

OECD. *Society at a Glance*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné na: WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2011_soc_glance-2011-en>

PLISCHKE, S.E. *Evropan ve výslužbě u Beveridge*. [online] 2003 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.penize.cz/pojisteni/15491-evropan-ve-vysluzbe-podle-beveridge>>

PLISCHKE, S.E. *Evropan ve výslužbě u Bismarcka*. [online] 2003 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://www.penize.cz/svetova-ekonomika/15477-evropan-ve-vysluzbe-u-bismarcka>>

POLLNEROVÁ, Š. *Analýza nově zaváděných systémů NDC*. [online] 2002 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/ndcsys.pdf>>

PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR. *Závěrečná zpráva*. [online] 2005 [cit.25.11.2012].
Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf>

SCHWARZOVÁ, P. *Vhodnost zavedení NDC důchodového systému v České republice*.
Disertační práce. [online] 2007 [cit. 25.11. 2012]. Dostupné na: WWW: <
http://is.muni.cz/th/10621/esf_d/NDC_disertace_SchwarzovaP_071121_final_IS.pdf>

STEM. *Většina lidí uznává nutnost reforem, ale vládní opatření podporuje jen čtvrtina veřejnosti*. [online] 2012 [cit. 8.2.2013]. Dostupné na: <
<http://www.stem.cz/clanek/2429>>

Účast na konferenci Důchodová reforma – jak dál, 27.11.2012, Praha, ČNB.

Účast na diskusi u kulatého stolu v Pardubicích, 5.2.2013

VODIČKA, J. *Třetí pilíř: Stát chce, aby lidé více šetřili*. Lidové noviny 8.2.2013.

VOSTATEK, J. *Česká důchodová reforma: co dál*. [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013].
Dostupné na: WWW:
<http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf>

VOSTATEK, J. *Modely pro důchodovou reformu*. [online] 2002 [cit. 25.11. 2012].
Dostupné na: WWW:
<<http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=91&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a>>

VOSTATEK, J. *Panevropský penzijní systém pro Česko*. [online] 2010 [cit. 25.11.
2012]. Dostupné na: WWW: < <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-JVppt.pdf>>

VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: Codex, 1996. 601 s. ISBN 80-
85963-21-3

VOSTATEK J., ZBORNÍK, P., FIALA, T. *Návrh penzijní reformy (verze s NDC)*.
Praha: CESTA, 2011. 18 s. ISBN 978-80-905134-3-3

VLÁDA ČR. *Důchodová reforma očima NERVu*. [online] 2011 [cit. 8. 2. 2013].
Dostupné na: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clanky/duchodova-reforma-ocima-nervu-82098/>>